

Måndagen den 12 maj

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 29 och 30 april samt den 2 innevarande månad.

§ 2 Herr förste vice talmannen meddelade att herr *Åberg* den 11 maj återtagit sin plats i riksdagen, varigenom herr Annerås uppdrag som ersättare för honom upphört.

§ 3 Om vidgad rätt till vårdbidrag

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara fru *Håviks* (s) den 15 april anmälda interpellation, nr 55, och anförde:

Herr talman! Fru *Håvik* har frågat mig om jag vill medverka till en sådan ändring av lagen om allmän försäkring att i interpellationen redovisade konsekvenser av gällande bestämmelser i fråga om rätten till vårdbidrag undanröjs.

De bestämmelser fru *Håvik* tar upp gäller kravet på svenskt medborgarskap för att den som vårdar ett handikappat barn skall kunna få vårdbidrag.

Vårdbidrag utgår till föräldrar som vårdar handikappat barn i åldern upp till 16 år. Vårdbidraget ingår bland folkpensionsförmånerna enligt lagen om allmän försäkring och är beloppsmässigt direkt anknutet till vad som gäller för förtidspension. I många fall avlöses också vårdbidraget av förtidspension när barnet fyller 16 år. För folkpensionsförmånerna gäller generellt att de utgår till svensk medborgare som är bosatt i riket. Jag bortser här från vissa tillägsbestämmelser för ålderspension. Genom konventioner har rätten till folkpensionsförmåner enligt särskilda regler utsträckts till medborgare i de övriga nordiska länderna och i vissa andra länder.

Som nämnts i propositionen 1975:26 om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken är det min avsikt att inom kort aktualisera en översyn av vissa frågor rörande bl. a. pensionsförmånerna för invandrare. Även de regler för vårdbidragen som fru *Håvik* pekat på kommer att omfattas av denna översyn.

Måndagen den
12 maj 1975

*Om vidgad rätt till
vårdbidrag*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om vidgad rätt till
vårdbidrag*

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Anledningen till att jag väckte interpellationen var att jag träffade på ett konkret fall där olägenheterna av nuvarande lagstiftning klart framgick.

En svensk man gifte sig med en kvinna som är medborgare i ett land med vilket vi inte har konvention. Hon skrevs in i försäkringskassan här i Sverige beroende på att hon fyllde kravet på bosättning. Hon blev gravid, födde ett barn och ägde rätt till den ersättning som utgår i samband med barnsbörd enligt lagen om allmän försäkring. Barnet föddes gravt handikappat och var för avsevärd tid och avsevärd omfattning i behov av särskild tillsyn och vård. Barnets hälsotillstånd fyllde således helt kravet enligt nuvarande lagstiftning för att vårdbidrag kunde utgå till förälder som stannar hemma och sköter barnet. Men då träffade man på haken i lagstiftningen: barnets mor, som skulle vårda barnet, var icke svensk medborgare och fick således nej på sin framställning om att erhålla vårdbidrag. Detta innebar otroligt mycket för familjen ekonomiskt sett, eftersom man utöver detta slag att barnet föddes handikappat hade stora ekonomiska utgifter för sjukhusvård och kostnader i samband med upprepade operationer som barnet har att genomgå.

När vi fick en ny lagstiftning genom föräldraförsäkringen 1973 bedömdes det ju som mycket positivt att vårdbidraget då knöts till föräldern i stället för, som tidigare, till barnet. Det innebar att vårdaren hade rätt att få bidraget som dels pensionsgrundande inkomst, dels sjukpenninggrundande inkomst. Beloppet gjordes skattepliktigt. Det såg vi som mycket positivt inte minst med tanke på att förälder som stannade hemma och skötte barnet slapp att få några nollor i ATP-systemet.

Konsekvenserna som här har framhållits hoppas jag att ingen hade förutsett. Jag vill inte på minsta sätt gå ifrån det egna ansvaret eftersom den propositionen behandlades i det utskott där jag är ledamot. Jag försäkrar herr statsrådet att om jag då hade kunnat överblicka de negativa konsekvenser som den förbättringen av lagstiftningen fick så hade jag vid det tillfället försökt att på något sätt rätta till saken.

Detta gäller en liten grupp där föräldern dels icke är svensk medborgare, dels får ett barn som fyller de krav lagstiftningen ställer vad gäller särskild tillsyn och vård. Men att det är en liten grupp tycker jag inte innebär att man inte skall ta upp denna grupps berättigade anspråk till belysning och debatt. De större grupperna har i regel företrädare som talar för sig och som lägger fram förslag. De mindre grupperna nöjer sig i regel med att få ett nej. De överklagar i regel inte men känner sig naturligtvis besvikna och något bittra.

Jag vet att det är mycket ovanligt i vår lagstiftning att göra retroaktiva ändringar. Men det har dock hänt. Ett konkret fall gäller de militärer som under sin tjänstgöring råkade ut för grava skador, fick bestående men och besvärligt att klara sin ekonomi och som till att börja med fick ganska små ersättningsbelopp. Då gjorde man en retroaktiv lagstift-

ning just på grund av aktuella fall. Man höjde beloppen högst väsentligt och förbättrade den ekonomiska situationen för den grupp som det då gällde.

Jag är naturligtvis tacksam över att herr socialministern i slutet av sitt svar tar upp vad som nämns i propositionen 1975:26 om en översyn av pensionsförmåner för invandrare och pekar på att vårdbidraget skall omfattas av denna översyn. Det är naturligtvis i linje med vad familjepolitiska kommittén anförde i sitt betänkande om angelägenheten av att man speciellt ser till invandrarnas situation i vår lagstiftning och undanröjer alla de fall där de inte får samma förmåner som svenska medborgare. Jag är naturligtvis tacksam att detta kom med i slutet av svaret, men ändå är jag inte nöjd. Det kan dröja länge innan denna översyn blir klar. Under tiden sitter dessa människor i ett ekonomiskt dilemma och har bekymmer med att klara situationen.

Jag skulle vilja fråga herr socialministern: Bedömer herr socialministern att detta är ett olycksfall i arbetet, en lapsus i lagstiftningen? Om svaret på den frågan är ja, finns det då möjligheter att göra en retroaktiv ändring? Jag tror att en snar ändring skulle hälsas med största tillfredsställelse.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Vårdbidraget för handikappade barn har allt sedan det infördes i sin första form ingått bland folkpensionsförmånerna i lagen om allmän försäkring. Det finns flera skäl till detta. Som jag nämnde i mitt svar är det i sin nuvarande form beloppsmässigt direkt knutet till reglerna för förtidspension, som i många fall avlöser vårdbidraget när barnet fyller 16 år. Som en följd av detta gäller samma medborgarskapsregler för vårdbidraget som för övriga folkpensionsförmåner.

Får jag här, herr talman, inom parentes bara säga, eftersom fru Håvik delvis var inne på tanken, att den lösning som föreslogs av familjepolitiska kommittén byggde på att ett flertal förmåner avseende barnfamiljerna skulle brytas ur lagen om allmän försäkring och ingå i ett särskilt regelsystem. Som bekant innehåller medborgarskapsreglerna i vår trygghetslagstiftning många svåra avvägningsfrågor. Varje förändring behöver penetreras noga med hänsyn till konsekvenserna på övriga delar av systemet. Bl. a. måste olika konventionsbestämmelser här uppmärksammas.

Under de senaste åren har genomförts flera förändringar i den sociala lagstiftningen som innebär ökad likställighet mellan invandrare och befolkningen i övrigt.

Som jag nämnde i mitt svar är det nu aktuellt att göra en översyn av vissa frågor rörande folkpensionsförmånerna för invandrare bl. a. mot bakgrunden av vad som anförts i invandrarutredningens slutbetänkande förra året och de synpunkter som kommit fram under remissbehandlingen av detta betänkande. Denna översyn kommer också att innefatta en prövning av medborgarskapsreglerna för vårdbidragen för handikappade barn.

Ett utredningsuppdrag i denna fråga kommer att lämnas inom kort. Det kan jag här meddela fru Håvik.

Måndagen den
12 maj 1975

*Om vidgad rätt till
vårdbidrag*

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Det är ju alldeles riktigt att beloppet överensstämmer med vad som utgår enligt lagen om allmän folkpensionering. Det är socialministern och jag helt överens om, och vi är även överens om att vårdbidraget i många fall avlöses av förtidspension när barnet fyllt 16 år, om barnet då uppfyller kravet på nedsatt arbetsförmåga för avsevärd tid så att det äger rätt till förtidspension eller sjukbidrag. Men sedan man då ändrat bindningen av bidraget från barnet till vårdnadshavaren, så skall i den situationen – det gällde ju också tidigare – behovet av pension prövas utifrån pensionstagarens egen situation när han eller hon är 16 år. Det blir alltså vid det tillfället en ny prövning. Jag tycker därför inte att den här kopplingen i detta fall är riktigt adekvat.

Vad beträffar beloppet så finns det många belopp som i vår lagstiftning är knutna till basbeloppet utan att därför vara knutna till någon annan försäkringsform. Jag har sålunda svårt att se de olägenheter som socialministern angav i sitt föregående inlägg. Däremot är jag klart medveten om att det kan uppstå svårigheter till följd av konventionsbestämmelser.

Men i det fall jag närmast tänker på gäller det ju en medborgare i ett land som vi inte har konvention med. Det är just den gruppen som kommer i större svårigheter än medborgare i länder som vi har konvention med.

Det är möjligt, herr socialminister, att jag ser frågan för enkel när jag tycker att det borde kunna finnas möjligheter att snabbt rätta till denna olägenhet. Det är en liten grupp det gäller. Vi har inte konvention med det land där vårdnadshavaren i fråga är medborgare. Jag vet naturligtvis att det är socialministerns innersta vilja – samma vilja har också vi som arbetar här i riksdagen – att så snabbt som möjligt och så bra som möjligt lösa besvärliga situationer för grupper som av en eller annan anledning har kommit i kläm i vår lagstiftning – för det anser jag att den här gruppen har gjort.

Om det nu blir en översyn, har herr socialministern någon uppfattning om när den kan bli av? Jag vet att det är en besvärlig fråga – jag borde kanske inte ställa den – men jag tror att de som den gäller skulle känna sig om inte tillfredsställda så ändå förhoppningsfulla om vi kunde få veta när en ändring kan tänkas komma till stånd.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! I denna som i andra i många avseenden komplicerade frågor får vi naturligtvis avvakta utredningens resultat, men jag kan försäkra fru Håvik att detta uppdrag kommer att lämnas mycket snabbt. Jag hoppas att utredningen skall ge ett klart besked om hur vi skall kunna lösa dessa frågor i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om ökad preventivmedelsrådgivning

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om ökad preventiv-
medelsrådgivning*

Herr socialministern ASPLING erhöLL ordet för att besvara fru *Ströms* (s) den 23 april anmälda interpellation, nr 58, och anförde:

Herr talman! Fru Ström har i en interpellation ställt vissa frågor till mig angående utbyggnaden av preventivmedelsrådgivningen.

1974 års riksdagsbeslut om en ny abortlag m. m. (prop. 1974:70) innebar samtidigt en betydande satsning i fråga om preventivmedelsrådgivning och andra abortförebyggande åtgärder. Sjukvårdshuvudmännen fick rätt till ersättning från den allmänna försäkringen för sådan preventivmedelsrådgivning som lämnas den enskilde kostnadsfritt. Motsvarande ersättning kan utgå till organisationer och andra som med socialstyrelsens tillstånd bedriver preventivmedelsrådgivning. Preventivmedel skall i viss omfattning tillhandahållas kostnadsfritt i samband med rådgivningen. Vad beträffar p-piller inordnades dessa i sjukförsäkringens läkemedelsrabatter.

De lagstiftningsåtgärder som jag redogjort för trädde i kraft den 1 januari 1975. För budgetåret 1974/75 har väsentligt ökade anslag ställts till förfogande för information om preventivmedelsrådgivning genom socialstyrelsens nämnd för hälsoupplýsning. Vidare har anvisats särskilda medel för information genom ungdoms- och kvinnoorganisationer. För nästa budgetår har anvisats ytterligare medel såväl till socialstyrelsens nämnd för hälsoupplýsning som för bidrag till kvinno- och ungdomsorganisationerna.

Med hänsyn till den relativt korta tid som förflutit sedan riksdagen fattade beslut med anledning av propositionen om en ny abortlag m. m. är det för tidigt att närmare utvärdera resultaten av landstingens insatser på preventivmedelsrådgivningens område. Ett omfattande planeringsarbete pågår emellertid ute i landstinget. Flera landsting, bl. a. Malmöhus, Skaraborgs, Örebro, Västernorrlands och Norrbottens läns landsting har färdiga planer för preventivmedelsrådgivningens organisation inom landstingsområdena. I andra landsting pågår planeringsarbetet.

Landstingens information om möjligheterna att få preventivmedelsrådgivning har i huvudsak gällt rådgivningen på mödravårdscentral. Därutöver har en del landsting informerat om särskilda mottagningar för preventivmedelsrådgivning. Självfallet har informationen fått anpassas till de faktiska resurserna inom det aktuella området.

Det är enligt min mening angeläget att preventivmedelsrådgivningen byggs ut så snabbt som möjligt. Därvid bör särskilt uppmärksammas ungdomars och invandrargrupperns behov av speciell rådgivning. Denna rådgivning måste organiseras på olika sätt beroende på bl. a. befolkningsmässiga och geografiska faktorer. Vad särskilt gäller invandrarna torde det också vara viktigt att rådgivningen löses på ett varierat sätt med beaktande av bl. a. olika invandrargrupperns skilda kulturmönster. Vissa invandrargrupper har fått ekonomiskt stöd för att medverka i detta arbete.

Måndagen den
12 maj 1975

*Om ökad preventiv-
medelsrådgivning*

Den utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen som ingick i beslutet om den nya abortlagen är en angelägen uppgift. En fortlöpande uppföljning av dessa viktiga frågor sker genom socialstyrelsen.

Fru STRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Statsrådet redogör här för det omfattande planeringsarbete som pågår ute i landet men säger att det är för tidigt att närmare utvärdera resultatet av landstingens insatser på preventivmedelsrådgivningens område. Jag erkänner givetvis också att det efter den korta tid som gått – det rör sig om exakt ett år sedan riksdagen antog den nya abortlagen – medför vissa svårigheter att göra en verkligt genomgripande utvärdering av vad som är på gång. Jag anser ändå att det är hög tid att få en överblick över hur utvecklingstendenserna är inom olika landstingsområden.

Det är flera saker i den här bilden som allvarligt oroar mig. En av dem är att utbyggnadstakten inom olika landsting är påfallande ojämn. Vissa län, t. ex. Hallands, Kristianstads, Kronobergs och Jönköpings län, ligger tyvärr dåligt framme i sin utbyggnad. Något bättre är det med Malmö kommun, Jämtlands och Västernorrlands län. Bland de bästa befinner sig Gotlands, Norrbottens, Skaraborgs och Södermanlands län. Men det intressanta – och ganska skrämmande – är att även de län som kommit längst i sin utbyggnad inte tillgodoser mer än högst hälften av det beräknade behovet.

Hur länge kommer det att dröja – eller får det lov att dröja – innan en kvinna i Halland får samma reella möjligheter till rådgivning som en kvinna på Gotland eller i Norrbotten? Hur länge kommer det att dröja innan det första landstinget har uppnått full behovstäckning?

Detta är det självfallet landstingens uppgift att svara på, men jag tillåter mig ändå att ställa frågan. Riksdagen har ett intresse av att noggrant följa denna utveckling, eftersom vi ju så klart har sagt ifrån att abort är och skall vara en nödlösning. Så länge väntetiderna på många håll är mycket långa – och på vissa håll har de blivit längre under året – är det uppenbarligen så att det är lättare och går snabbare att få en abort än att få en spiral insatt.

En annan sak som oroar mig är utsikterna för rådgivningsverksamheten under innevarande år. Från riks försäkringsverket finns nu uppgifter om omfattningen av rådgivningen under januari och februari månader 1975. Om man tillåter sig att göra en beräkning för hela året med dessa två månader som utgångspunkt, visar det sig att rådgivningsbesöken för år 1975 kommer att gå upp till ca 330 000. Detta skall ställas mot minst 500 000 rådgivningsbesök för 1974. Skälet till denna minskning är uppenbarligen att man får räkna med en kraftig nedgång av besöken hos privatläkarna. Denna nedgång kompenseras alltså inte av en motsvarande utbyggnad av den offentliga sidans rådgivning.

Frågan om ersättning till privatläkarna har diskuterats flera gånger i riksdagen, och jag utgår från att det som sades av utskottets talesman

den 6 maj, när riksdagen diskuterade ändrade ersättningsregler inom sjukförsäkringen, indikerar att man får sådana ändringar till stånd efter den 1 juli att privatläkarna är villiga att göra sin insats fullt ut. Om så sker, blir bilden för 1975 inte så dystert som utvecklingen hittills antyder.

Än så länge är man beroende av privatläkarnas insatser på detta område, men åtminstone jag har den förhoppningen att preventivmedelsrådgivningen ganska snart i huvudsak skall övergå till landstingen. Det är först när sjukvårdshuvudmännen har fastställda planer, som avser att täcka det verkliga behovet av preventivmedelsrådgivning, som man kan ha en förhoppning om att utvecklingen är på rätt väg. I dag är det trots allt ett fåtal landsting som har sådana fastställda planer.

Mot bakgrund av den påfallande splittrade bild som landstingen visar på preventivmedelsrådgivningsområdet och den dystra uppskattning som man kan göra för verksamheten under år 1975 vill jag fråga statsrådet: Skulle det inte vara verkningsfullt, om socialdepartementet kallade Landstingsförbundet och socialstyrelsen till en arbetsgrupp, som får i uppdrag att kontinuerligt följa utvecklingen och analysera statistiken fortlöpande? Jag föreställer mig att ett intimt och fortlöpande samarbete mellan socialstyrelsen och Landstingsförbundet i utbyggnadsfrågorna skulle vara mycket positivt. Jag är fullt medveten om att socialstyrelsen gör ett utomordentligt fint arbete för att stimulera landstingen till utbyggnad, men jag menar ändå att en sådan arbetsgrupp skulle vara ett stöd.

Min andra fråga gällde landstingens information om möjligheterna att få preventivmedelsrådgivning. I dag fungerar inte denna information tillfredsställande. På vissa håll är det lättare att få information om abortrådgivning än om preventivmedelsrådgivning. Det upptäckte jag bl. a. på en ungdomsgård för ett par veckor sedan, när jag på anslagstavlan såg ett fint anslag om möjligheterna att få abort. Det stod inte ett ord om möjligheterna att få preventivmedelsrådgivning. Jag tror att även informationsfrågorna med fördel skulle kunna diskuteras och förankras i en sådan här arbetsgrupp som jag har antytt.

Det samma gäller faktiskt min tredje fråga, alltså om utformningen av anvisningar eller råd för rådgivning riktad till speciella grupper, t. ex. invandrare och ungdomar. Jag tror att sjukvårdshuvudmännen kan ha nytta av att det utarbetas ett centralt material om vilka villkor som behöver uppfyllas när man vill göra speciella insatser för dessa grupper. Självfallet är ett sådant centralt material bara att betrakta som ett underlag, och själva utformningen måste givetvis anpassas efter lokala förhållanden. Men när ett genomarbetat underlag föreligger blir det med all säkerhet också en viktig stimulans för varje enskilt landsting, och det sparar dessutom en del arbete åt landstingen. Jag tror alltså att detta skulle kunna påskynda utvecklingen av dessa angelägna specialinsatser, och jag inbillar mig att även en sådan fråga med fördel kan förankras i en arbetsgrupp, som jag alltså nu ställer en fråga till socialministern om.

*Om ökad preventiv-
medelsrådgivning*

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Väsentligt ökade insatser i fråga om preventivmedelsrådgivning och andra förebyggande åtgärder utgjorde som bekant en integrerad del av förra årets proposition om den nya abortlagen. Jag framhöll därvid att en omedelbar och kraftig upprustning av den individuella preventivmedelsrådgivningen var utomordentligt viktig och angelägen. Jag betonade vikten av att preventivmedelsrådgivningen och informationen på det här området görs lättillgängliga och tar sikte på inte minst sådana målgrupper som ungdomar, nyblivna föräldrar, kvinnor som fått abort och invandrare. Jag har i sak upprepat detta i mitt interpellations svar här i dag.

Det är min uppfattning att sjukvårdshuvudmännen är intresserade av att snabbt bygga ut denna verksamhet. För detta talar den utbyggnad som nu sker och det omfattande planeringsarbete som pågår.

I syfte att underlätta en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen anordnar socialstyrelsen sedan ett par år kurser i antikonception och preventivmedelsrådgivning för läkare och barnmorskor. Läkarkurserna avser att ge deltagarna sådana kunskaper att de bl. a. skall kunna svara för undervisning av andra personalgrupper inom resp. sjukvårdsområden. Kurserna för barnmorskor skall ge deltagarna erforderliga kunskaper för självständigt arbete inom preventivmedelsrådgivningen. Denna kursverksamhet fortsätter under nästa budgetår. Hittills har ca 150 barnmorskor utbildats i preventivmedelsrådgivning genom socialstyrelsens kurser och ungefär lika många genom regionala kurser i landstingens regi. Enligt vad jag har inhämtat var i slutet av 1974 ca 70 % av dessa verksamma inom preventivmedelsrådgivningen.

Jag vill i det här sammanhanget också erinra om att antikonception och preventivmedelsrådgivning numera hereds ökat utrymme inom den reguljära barnmorskeutbildningen. Socialstyrelsens insatser på detta område omfattar inte bara kursverksamhet. Sålunda har socialstyrelsen den 25 oktober 1974 utfärdat anvisningar om bl. a. preventivmedelsrådgivningen. Verksamheten följs upp genom aktivt deltagande i regionala konferenser, besök ute i landstingen och försöksverksamhet tillsammans med landsting.

Vad gäller invandrarna stöder socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning RFSU i ett projekt om sexual- och samlevnadsinformation till invandrare. Av det belopp som för innevarande budgetår beräknats för bidrag till ungdoms- och kvinnoorganisationer för preventivmedelsinformation har nämnden anvisat medel till Riksförbundet finska föreningar i Sverige och Riksförbundet av internationella föreningar för invandrar kvinnor. Avsikten är att vid fördelningen av anslagsmedel för nästa budgetår prioritera invandrarorganisationer.

Enligt de uppgifter som jag har inhämtat varierar väntetiderna starkt i olika delar av landet. I en del landstingsområden är väntetiderna alldeles för långa, men jag kan samtidigt nämna att väntetiderna i t. ex. Skaraborgs och Stockholms läns landsting enligt uppgift från resp. landsting uppgår

till endast någon vecka.

På sina håll förutspådde man en kraftig uppgång av abortfrekvensen i och med den nya abortlagens tillkomst. Vad angår abortutvecklingen för landet i dess helhet tyder siffrorna för det första kvartalet i år jämfört med år 1974 endast på en mindre ökning. År 1974 utfördes sammanlagt ca 30 600 aborter. Även om det är för tidigt att göra någon säker prognos över abortutvecklingen under år 1975 torde det vara realistiskt att räkna med en ökning som understiger 10 %. Betydande regionala skillnader föreligger dock. Det synes vara karakteristiskt för utvecklingen att bl. a. storstadsområdenas procentuella andel av antalet aborter minskar.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om riksdagens beslut i förra veckan med anledning av regeringens proposition om ändrade ersättningsregler inom sjukförsäkringen m. m. Beslutet innebär bl. a. att sjukvårdshuvudmännens ersättning från den allmänna försäkringen för preventivmedelsrådgivning genom läkare höjs den 1 januari 1976 från 45 kr. per besök till sammanlagt 85 kr. per besök. Samtidigt kommer att införas rätt till viss resekostnadsersättning vid besök för preventivmedelsrådgivning. Därefter kommer knappast att föreligga några ekonomiska hinder för personer med långa rescavstånd att utnyttja preventivmedelsrådgivningen.

Vad beträffar ersättningen till privatpraktiserande läkare vill jag erinra om vad jag anförde i propositionen om ändrade ersättningsregler inom sjukförsäkringen m. m. Jag framhöll där att frågan om patientavgiften vid sjukvård hos privatpraktiserande läkare avses komma att prövas i samband med framtida beslut om läkarvårdstaxan, som skall gälla från den 1 juli i år. Inom riks försäkringsverket pågår f. n. ett utredningsarbete om ersättningsbestämmelser m. m. för läkarbesök hos privatpraktiker fr. o. m. den 1 juli 1975. Däri inbegrips också ersättning för preventivmedelsrådgivning som lämnas utanför den offentliga sektorn. Vid bedömningen av vad som är skäligt ersättningsbelopp för preventivmedelsrådgivning kommer också att beaktas kostnaderna för spiraler m. m. Denna fråga kommer således att få sin lösning inom kort.

Det är min förhoppning, herr talman, att den kraftiga satsning som från statligt håll gjorts på detta område skall underlätta en snabb och – låt mig tillägga det – angelägen utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen i vårt land.

Fru Ström ställde en del frågor till mig avslutningsvis i sitt inlägg. Hon undrade om det inte skulle vara lämpligt att tillsätta en arbetsgrupp med representanter för – om jag förstod henne rätt – socialdepartementet, socialstyrelsen och Landstingsförbundet, som skulle ha till uppgift att följa utvecklingen inom preventivmedelsrådgivningen. Jag vill svara att jag även för min del tror att det av olika skäl är angeläget att följa upp de här sakerna, och jag kommer att överväga denna fråga i samråd med socialstyrelsen och Landstingsförbundet. Därvid kommer också att övervägas om inte en sådan arbetsgrupp även bör följa abortutvecklingen i vårt land.

Fru STRÖM (s):

Herr talman! Jag är mycket tacksam för den ytterligare redogörelse som jag nu fått, och naturligtvis är jag särskilt glad över att statsrådet vill ta upp frågan om en särskild arbetsgrupp som skall följa både abort- och preventivmedelsupplysningen i framtiden. Jag tror att om så sker kan vi känna oss ganska trygga för att vi också får en fortlöpande redovisning av utvecklingen. Arbetsgruppen i sig kan, tror jag, fylla funktionen att driva på utvecklingen, vilket kan behövas på flera håll, även om en del landsting är i full gång med sin utbyggnad.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det som oroar, när man hör socialministerns svar på den här viktiga interpellationen, är att man inte alls får en känsla av att herr Aspling tycker att situationen är alarmerande på något sätt. Han säger i svaret att det är väl för tidigt att ha någon bestämd mening om hur det har gått – den nya lagen har varit i kraft så kort tid.

Man kan nästan få intrycket att preventivmedelsrådgivning är någonting som påbörjades den 1 januari 1975. Men så är det ju inte. De här problemen har varit välkända under en längre tid. Det har kommit vissa nya regler från den 1 januari 1975, och det har blivit än mer angeläget att se till att preventivmedelsrådgivning finns tillgänglig sedan vi har fått den nya abortlagen. Men svårigheterna att få preventivmedelsrådgivning har funnits under många år och har påtalats även här i riksdagen många gånger tidigare.

Mot denna bakgrund är det litet uppseendeväckande att herr Aspling inte kan lämna en redogörelse för situationen utan bara talar om att man har gjort upp planer i vissa landsting. Sedan fick vi i det kompletterande inlägget veta att väntetiderna är korta i Skaraborgs län och i Stockholms län. Det är ju glädjande för dem som bor i dessa län, men vilka väntetider som förekommer på andra håll har vi inte fått något besked om. Det är viktigt att redovisa problemen också, herr socialminister.

I förra veckan, när vi diskuterade ersättningsreglerna, kunde jag lämna en del uppgifter som jag hade hämtat från en översikt i Aftonbladet. Jag har ingen anledning att betvivla riktigheten av dessa uppgifter. Där nämndes att väntetiden för att få en spiral insatt på olika håll i landet kan vara ett år, ett halvt år, nio månader, tre till fyra månader osv. Det är mycket oroande uppgifter. Det är helt otillfredsställande att det skall vara på detta sätt.

De siffror som Turid Ström nämnde om vad man, med ledning av de uppgifter som har kommit in för de första månaderna, kan vänta sig när det gäller antalet besök för hela året är också minst sagt alarmerande. Samtidigt med den nya abortlagen får vi alltså en nedgång i preventivrådgivningen därför att ersättningen till privatläkarna har försämrats. Fru Ström trodde att det var en viktig anledning, och jag tror också att hon har alldeles rätt i det. Vi har ju kunnat konstatera att

en privatläkare tidigare har tagit mellan 110 och 160 kr. för att sätta in en spiral, och nu får han inte ta ett enda öre av patienten utan får 45 kr. av försäkringskassan. Det är visserligen värdefullt att vi har fått det beskedet – både i förra veckan av Doris Håvik och i dag av socialministern – att ersättningen fr. o. m. den 1 juli i år skall motsvara de verkliga kostnaderna, men det är alltså en gåta, hur det kan komma sig att det behövde ta så lång tid att få fram en tillfredsställande ersättning. Likaså behöver det förklaras varför ersättningen till landstingen inte heller blir tillfredsställande förrän vid nästa årsskifte.

Nu kanske socialministern säger att detta är någonting som riksdagen godkände förra året. Ja, men riksdagsledamöterna har inte priserna på spiraler och andra sjukvårdsartiklar i huvudet. Och i varje fall trodde inte jag att man skulle behöva kontrollera sådana uppgifter i en proposition. Socialministern däremot hade tillgång till dessa fakta och visste redan från början att ersättningarna var otillräckliga. Detta bevisas ju nu också av att de nu har höjts. Och när man visste detta redan från början, varför behövde man då tillämpa helt otillfredsställande ersättningar under ett halvår för privatläkarna och under ett helt år för landstingen? Talesmän från alla åsiktsriktningar här i riksdagen framhöll ju när vi införde den nya abortlagen hur oerhört viktigt det var att vi samtidigt ökade tillgången på preventivrådgivning. Men i stället har man alltså minskat denna rådgivning – och detta med öppna ögon, eftersom uppgifterna fanns tillgängliga! Vi har här i riksdagen åtminstone tre gånger diskuterat dessa frågor, men vi har fortfarande inte fått någon förklaring på hur detta över huvud taget har kunnat inträffa.

Det var roligt att höra att socialministern i dag sade att den befarade ökningen av abortsiffrorna i år kanske inte blir så stor. En viss ökning måste man räkna med, det var ju därför som denna lag infördes. Men om det blir ett antal onödiga aborter därför att människorna inte har haft tillgång till preventivmedel, då får ansvaret härför tas i socialdepartementet. Klart är också att den nonchalans som denna fråga har handlagts med skadar allmänhetens tilltro till det allvar med vilket riksdagen och regeringen ser på frågan om abortlagstiftningen.

Jag upprepar att det nu är flera år sedan socialstyrelsens utredning om preventivrådgivning lade fram sitt betänkande. Det är likaledes flera år sedan socialministern stod här i riksdagen och som svar på frågor av bl. a. mig sade att han lade stor vikt vid denna fråga, den är mycket angelägen, och att preventivrådgivningen skulle byggas ut så snabbt som möjligt. Men ändå har vi fått uppleva att resurserna i stället har minskat. Man kan inte komma ifrån konstaterandet, att denna fråga inte har skötts på det sätt som riksdagen har haft anledning att begära.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Jag har med stor tillfredsställelse hört statsrådet uttala sig för fru Ströms förslag om en uppföljning vad gäller preventivmedelsrådgivningen. Herr statsrådet lade också till att man även borde följa

Måndagen den
12 maj 1975

*Om ökad preventiv-
medelsrådgivning*

abortutvecklingen. Det hälsar jag med mycket stor tillfredsställelse, inte minst mot bakgrund av att jag och några medmotionärer i samband med propositionen om den nya lagstiftningen gav uttryck för vissa farhågor när det gäller de skilda bestämmelserna för abort före och efter tolfte havandeskapsveckan. Den obligatoriska kuratorsrådgivningen kommer ju in för dem som begär abort efter den tolfte veckan. Jag hyste då farhågor för att lagen skulle kunna bli – för att använda ett något slitet men många gånger riktigt uttryck – något av en klasslag, som den tidigare abortlagstiftningen var innan vi gjorde en uppmjukning av reglerna. Vi begärde i motionen att man skulle göra en uppföljning och utvärdering för att utröna vad det var för kvinnor som fick abort före tolfte veckan och vad det var för kvinnor som beviljades abort efter tolfte veckan och därmed – om jag får använda det uttrycket – drabbades av den obligatoriska kuratorsrådgivningen. Jag skulle vara mycket tacksam om herr statsrådet såg till att även en sådan uppföljning blev en uppgift för arbetsgruppen i fråga. Jag hoppas att mina farhågor saknar grund, men säker kan man inte vara. Därför skulle det vara synnerligen värdefullt att få en uppföljning och utvärdering även på detta område.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Romanus bör väl känna till att den reform som trädde i kraft den 1 januari i år förbereddes noga. Bl. a. arbetade en arbetsgrupp under hösten förra året med att i olika avseenden förbereda de åtgärder som lagstiftningen aktualiserade.

Herr Romanus anser att jag i mina inlägg inte uttalat tillräckligt stark oro för att preventivmedelsrådgivningen inte kommit i gång på önskvärt sätt. Herr Romanus får väl ta del av mina inlägg i den här frågan. Jag har faktiskt understrukit det angelägna i en snabb utbyggnad i olika avseenden. Detta är angeläget, och jag vill gärna upprepa det.

Fru Ström betonade något som jag tror man bör observera i detta sammanhang. Hon sade att det på längre sikt bör vara en samhällets – landstingens – uppgift att sörja för att preventivmedelsrådgivningen byggs ut och får den omfattning och det innehåll som varit avsikten. Jag tror det är viktigt. Jag säger detta därför att herr Romanus i dag liksom tidigare så starkt knutit an till de privatpraktiserande läkarna. Deras insatser och engagemang på detta område är av vikt – det vill jag starkt understryka – och kommer säkerligen att vara det under lång tid. Vi har, herr Romanus, varit ense med Läkarförbundet om att rätta till ersättningen i samband med införandet av den nya läkarvårdstaxa, som skall gälla från den 1 juli i år. Men det fordras ett utredningsarbete för att få fram underlag för en riktig avvägning. Det utredningsarbetet bedrivs nu av riks försäkringsverket. Läkarvårdsdelegationen, där Läkarförbundet är representerat, är som bekant med i det arbetet. Jag utgår ifrån att vi mycket snabbt skall kunna lösa denna fråga. Jag har sagt att nya ersättningsbestämmelser kommer att gälla fr. o. m. den 1 juli i år.

Jag vill avslutningsvis, herr talman, bara med några ord knyta an till

fru Ströms förslag i dag – även fru Håvik anknöt till detta – om en uppföljning av verksamheten. Jag tror att det skulle vara av stort värde att nu få till stånd en särskild arbetsgrupp som i fortsättningen kan gå igenom dessa frågor tillsammans med huvudmännen. Vi börjar nu kunna registrera erfarenheterna både från de landstingsområden där man kommit hyggligt i gång och har planerna färdiga och även från de landstingsområden där man uppenbarligen inte har hunnit lika långt. Det är viktigt att man får en samstämmighet på detta område, så att inte det ena landstinget släpar efter i förhållande till det andra. Människorna skall ha rätt till den preventivmedelsrådgivning som reformen i så hög grad tog sikte på. Jag kan försäkra fru Ström att vi efter denna debatt verkligen skall pröva den tanke som hon framfört. Jag betraktar den som mycket värdefull och som ett positivt bidrag till strävandena att få till stånd en snabbare utveckling på preventivmedelsrådgivningens område.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Låt mig säga – det är kanske självklart, men jag vill i alla fall säga det för att inga missförstånd skall uppstå beträffande min inställning – att också jag anser det vara landstingens uppgift att tillhandahålla preventivmedelsrådgivning. Riksförbundet för sexuell upplysning och andra organisationer kan göra en värdefull insats genom att bryta nya vägar, utveckla nya metoder och ta kontakt med nya grupper. Det gör de också. Även privatläkarna har i dag en viktig uppgift. Men det är landstingen som skall ta ansvaret och se till att var och en kan få preventivmedelsrådgivning. Det är också självklart att det är staten och socialdepartementet som bär ansvaret att – när det inte finns tillfredsställande utbud av preventivmedelsrådgivning – överväga och föreslå åtgärder och även se till att åtgärderna förverkligas. Bl. a. är det naturligtvis socialministern som har ansvaret för ersättningsnivån inom sjukförsäkringen.

Vi vet ju att privatläkarna under många år har spelat en stor roll. Därför är det nu allvarligt, när resurserna borde ökas, att de i stället har minskats. Detta var utgångspunkten för att jag tog upp just den saken. När det gäller den långsiktiga utvecklingen har jag alltså ingen annan mening än socialministern.

Herr Aspling anför att socialdepartementet och Läkarförbundet är överens om att rätta till felet och bristerna. Det är bra; det är bara synd att de skall behöva rättas till. Läkarförbundet påpekade ju redan för ett år sedan, att ersättningen var otillräcklig. När herr Aspling hänvisar till förberedelserna för reformen undrar jag därför hur den uppgiften kunde trollas bort som man fick för ett år sedan men inte beaktade i tid, så att det måste bli en rättelse i efterhand.

Saken behöver utredas, säger herr Aspling vidare. Ja, men de nya bestämmelserna trädde ju i kraft den 1 januari i år, varför socialdepartementet hade ett halvår på sig före den tiden sedan departementet fått uppgifterna att utreda vilken nivå som var lämplig. Jag tycker därför

Måndagen den
12 maj 1975

*Om stärkt skydd
mot orättmätiga
inkassokrav*

fortfarande inte att detta är någon tillfredsställande förklaring.

Nu säger herr Aspling att jag får läsa hans inlägg och se, om det inte visar att han hyser en viss oro i alla fall. Jag har läst det svar som har delats ut. Där finns ingen oro uttryckt, utan där talas det bara om att det är för tidigt att ännu ha någon mening och att dessutom ett omfattande planeringsarbete pågår. Detta ser jag inte såsom uttryck för oro, när det finns uppgifter i pressen – som inte har bestritts någonstans – om att det är ett halvt eller ett års väntetid på flera håll, och en väntetid på nio månader eller tre fyra månader på andra ställen, osv. Då kunde man vänta sig att socialministern skulle peka på de problem som finns och inte bara tala om allt planeringsarbete som utförs.

Herr Aspling säger att det är angeläget att preventivmedelsrådgivningen görs lättillgänglig och byggs ut. Det är bra, och det är utomordentligt bra, om det också kan leda till något resultat. Jag drar mig till minnes – jag vet inte vilket år det var, men det var flera år sedan – att vi diskuterade precis samma sak här och att socialministern då sade precis likadant: att det är angeläget att preventivmedelsrådgivningen blir utbyggd. Jag hoppas att det blir en större och snabbare effekt av uttalandena denna gång.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om stärkt skydd mot orättmätiga inkassokrav

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Enlunds* (fp) den 17 april anmälda interpellation, nr 56, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Enlund har frågat justitieministern om han anser att inkassolagens bestämmelser ger ett tillfredsställande skydd mot orättmätiga inkassokrav och, om så ej är fallet, vilka åtgärder han ämnar vidta för att stärka detta skydd. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Redan i samband med tillkomsten av inkassolagen framhöll jag att det givetvis är angeläget att så långt som möjligt förhindra att gäldenärer utsätts för obefogade krav. Jag påpekade emellertid att det finns begränsade möjligheter att tillgodose gäldenärernas intressen på denna punkt genom bestämmelser i inkassolagen. Det kan inte åläggas ett inkassoföretag att ingående pröva grunden för varje fordran. Som ett minimum kan dock krävas att inkassoföretagen så långt möjligt försöker begränsa risken för obefogade krav. Framgår det av inlämnade handlingar eller av gäldenärens invändning att en fordran saknar laga grund e. d., bör inkassoföretaget inte vidare befatta sig med ärendet.

De angivna synpunkterna har kommit till uttryck i inkassolagen genom en särskild bestämmelse om att inkassoåtgärd inte bör vidtas, om det

finns sannolika skäl för att en fordran inte är lagligen grundad eller om den annars framstår som obefogad.

Det åligger datainspektionen att kontrollera att inkassolagens bestämmelser efterlevs. Inspektionens tillsynsverksamhet gäller både de egentliga inkassoföretagen och företag som annars driver in fordringar. Inspektionen kan ingripa med föreskrifter och vitesförelägganden. När det gäller tillståndspliktig inkassooverksamhet, dvs. sådan som bedrivs av inkassoföretag, kan inspektionen i sista hand återkalla tillståndet.

Datainspektionen har i sin tillsynsverksamhet uppmärksammat det förfarande som herr Enlund har berört och som bygger på att inkassoföretagen tillhandahåller kravbrevsblanketter åt fordringsägaren, som sedan själv fyller i alla nödvändiga uppgifter. Enligt vad jag har inhämtat har inspektionen i och för sig inte något att erinra mot att ett sådant system kommer till användning. Det kan ha vissa fördelar genom att minska risken för felidentifiering och feladressering. Systemet måste emellertid, som också inspektionen har framhållit, kombineras med vissa säkerhetsåtgärder. Det får sålunda inte gå till så, att de kravbrevsblanketter som tillhandahålls är undertecknade av inkassoföretaget på förhand. Ett sådant förfarande skulle innebära att inkassoföretaget avhände sig möjligheten att pröva grunden för fordringen.

Självfallet kan det inte alltid undvikas att personer utsätts för krav som visar sig vara obefogade. Viktigt är då att den som får ett sådant krav får tid på sig att bemöta kravet och att hans bestridande beaktas av inkassoföretaget. Datainspektionen har också i ett nyligen avgjort tillsynsärende framhållit vikten av att inkassoföretaget och borgenären håller nära kontakt med varandra, så att inte eventuella invändningar från gäldenären förbises. Det är en viktig uppgift för datainspektionen att kontrollera att inkassoföretagen på denna punkt iakttar god inkassosed.

Sammanfattningsvis anser jag att inkassolagen och den tillsynsverksamhet som datainspektionen utövar ger ett gott skydd mot orättmätiga inkassokrav. Detta hindrar naturligtvis inte att det kan komma att visa sig behövt att se över lagen, sedan man fått ytterligare erfarenhet av dess tillämpning. För dagen förefaller mig inga särskilda åtgärder påkallade.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lidbom för svaret på min interpellation. Tyvärr kan jag dock inte instämma i statsrådets omdöme att inkassolagen och datainspektionens tillsynsverksamhet utgör ett gott skydd mot orättmätiga inkassokrav. I svaret antyder emellertid statsrådet Lidbom att det kan komma att visa sig behövt att se över lagen, sedan man har fått ytterligare erfarenhet av dess tillämpning.

Eftersom lagen varit i kraft bara sedan den 1 januari i år är det naturligtvis riktigt, att vi ännu har mycket liten erfarenhet av dess tillämpning. Men enligt min mening är det så mycket mer oroande att man redan efter så kort tid kunnat stöta på fall där varken inkassolagen

Måndagen den
12 maj 1975

*Om stärkt skydd
mot orättmätiga
inkassokrav*

eller datainspektionens tillsynsverksamhet har givit något skydd mot kvalificerat hänsynslöst och ogrundat inkassokrav. Och vad värre är – datainspektionen har inte haft någon möjlighet att ingripa för att hindra en upprepning.

Statsrådet har i sitt svar i stort sett verifierat den beskrivning som jag har lämnat i interpellationen av den rutin som inkassoföretagen tillämpar. Enligt statsrådets mening kan det inte åläggas ett inkassoföretag att ingående pröva grunden för varje fordran. Detta kan jag möjligen hålla med om ifall man lägger tonvikten på ordet "ingående". Men någon kontroll borde väl inkassoföretaget ändå ha skyldighet att utföra. Det anser tydligen även statsrådet, eftersom han i svaret säger att det som ett minimum kan krävas, att inkassoföretagen så långt möjligt försöker begränsa risken för obefogade krav. "Framgår det av inlämnade handlingar", säger herr Lidbom vidare, "eller av gäldenärens invändning att en fordran saknar laga grund e. d., bör inkassoföretaget inte vidare befatta sig med ärendet."

Men om det nu går till så att fordringsägaren aldrig lämnar några handlingar till inkassoföretaget och om inkassoföretaget inte heller har någon skyldighet att efterfråga underlaget för kravet – hur skall då riskerna för oriktiga krav kunna undvikas?

Enligt interpellationssvaret har datainspektionen inte något att erinra mot ett system som innebär att inkassoföretaget tillhandahåller blanketter där fordringsägaren får fylla i alla nödvändiga uppgifter. Därigenom minskas naturligtvis risken för felidentifiering och feladressering. Men inspektionen framhåller också att systemet måste kombineras med vissa säkerhetsåtgärder. Inkassoföretaget får bl. a. inte underteckna blanketterna på förhand.

Denna beskrivning av inkassoföretagens metoder ger anledning till flera frågor. Vad menas med nödvändiga uppgifter i ett inkassobrev? Bör det inte i första hand krävas att uppgifterna i ett inkassobrev är riktiga? Bör inte inkassobrevet vidare ge möjlighet för gäldenären att identifiera de belopp han blir krävd på?

I ett inkassoärende som datainspektionen granskat tillgodosågs inte något av dessa krav. Kravbrevet innehöll nummer på fakturor som aldrig tillställts gäldenären. Några varor för de angivna beloppen hade inte levererats. Kravet hade långt innan inkassoföretaget inkopplades skriftligen i brev med mottagningsbevis bestridits av gäldenären.

Av utredningen framgick det att den person som för inkassoföretagets räkning undertecknat inkassobrevet med hot om stämningsansökan till tingsrätten inte visste någonting om underlaget för kravet. Det telefonnummer som uppgavs i inkassobrevet innehades inte av den uppgivna fordringsägaren. Den person man skulle fråga efter uppgav att ifrågasvarande firma – fordringsägaren – inte längre existerade. Den hade avvecklats. I detta fall fanns det all anledning att ifrågasätta om nödvändiga och riktiga uppgifter fanns med i inkassobrevet.

Några veckor efter det att detta inkassoärende anmälts till datainspek-

*Om stärkt skydd
mot orättmätiga
inkassokrav*

tionen erhöll gäldenären ett brev, där fordringsägaren förklarade att den påstådda skulden på ca 8 000 kr. efter ytterligare granskning i stället befunnits vara ett tillgodohavande på ca 2 800 kr. Det senare påståendet var lika oriktigt som det tidigare, och något underlag för beräkningen lämnades fortfarande inte.

I sitt beslut förklarar datainspektionen att inkassoföretaget inte haft anledning att avvisa uppdraget eller göra närmare undersökningar om kravets riktighet och att anmälan inte föranleder någon ytterligare åtgärd från inspektionens sida. Detta beslut måste, såvitt jag kan förstå, betyda att ett inkassoföretag knappast under några förhållanden kan göras ansvarigt för ett oriktigt krav. Ansvaret faller på fordringsägaren som har fyllt i inkassobrevet. Men eftersom datainspektionens tillsynsrätt är begränsad att gälla inkassoföretagen och inte kan utsträckas till en undersökning av fordringsägarens underlag eller brist på underlag för kravet, kan inspektionen inte vidtaga någon ytterligare åtgärd.

Jag vet att riksdagens debattregler förhindrar statsrådet att gå in på en bedömning av ett speciellt inkassoärende. Men jag vore tacksam om statsrådet ville förtydliga sitt interpellationssvar genom att redogöra för hur man genom den nya inkassolagen och datainspektionens tillsynsarbete skall kunna komma till rätta med ogrundade och hänsynslösa inkassokrav av det slag som vi redan har sett exempel på efter lagens tillkomst.

Enligt min mening måste man här välja endera av två möjligheter, om man skall kunna övervaka att inkassoverksamheten sköts enligt "god inkassosed" i den nya lagens anda. Antingen måste inkassoföretaget åläggas ansvaret för ett korrekt underlag för kravet, så att datainspektionen hos inkassoföretaget kan ta del av underlaget, eller också måste datainspektionen få befogenhet att hos fordringsägaren granska underlaget för kravet. Med den nuvarande ordningen tycks datainspektionen inte kunna vidtaga några åtgärder ens om underlaget skulle vara obefintligt och kravet ett rent skoj.

Enligt min mening behöver skyddet mot orättmätiga inkassokrav stärkas och drabbade personer få effektivare hjälp än den datainspektionen f. n. har möjlighet att ge. Den översyn av lagen som statsrådet möjligen tänker sig kan bli behövlig efter ytterligare erfarenhet av dess tillämpning, tror jag borde ske så snart som möjligt.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Det är ett i och för sig mycket vällovtligt syfte som herr Enlund är ute i när han vill förstärka skyddet mot orättmätiga inkassokrav, men när han karakteriserar nuläget och inkassolagens alla svagheter tycker jag att det blir betydande överdrifter.

Man skall ha i minnet att hela systemet med datainspektionen som övervakningsmyndighet och en lagstiftning som datainspektionen kan grunda sig på för att hålla inkassobolagen och andra borgenärer som går hårt fram i schack är något totalt nytt, som vi inte haft vare sig

*Om stärkt skydd
mot orättmätiga
inkassokrav*

inhemska eller utländska förebilder till när vi konstruerat det. När vi gjort denna lagstiftning har vi fått väga intresset av en smidigt fungerande kommers å ena sidan och skyddsbehoven å andra sidan. Vid dessa avvägningar har man fått vara rimlig i de krav man ställt på inkassoföretagen för att de skall kunna fungera på ett normalt kommersiellt sätt.

Jag tror inte att man generellt kan säga att det är fel att inkassoföretaget från början inte går tillbaka till fordringsägarens handlingar och dokumentation för att kontrollera att fordran är riktig, om kravet är grundligt specificerat så att gäldenären vet vad det är fråga om när han blir krävd. Gäldenären har ju sedan möjlighet att protestera och invända. Det viktiga inte minst ur inkassosynpunkt är att inkassoföretaget ser till att gäldenären får god tid på sig att fundera över saken och ta redan på hur det förhåller sig. I den stund som gäldenären kommer med en invändning att kravet är obefogat finns det anledning för inkassoföretaget att se upp. Då har inkassoföretaget skäl att utveckla sina kontakter med fordringsägaren, att skaffa fram dokumentation osv. Normalt sett tror jag inte att det går att på grunduppgifterna få klarhet i om ett krav är obefogat. Det kan väl undantagsvis förhålla sig på det sättet att – om det skulle vara en konflikt mellan ett krav och bestämmelserna i vår konsumentlagstiftning, t. ex. bestämmelserna om oskäligen avtalsvillkor, hemförsäljningslagen eller något sådant – inkassoföretaget redan på grunduppgifterna kan avvisa befattning med ärendet.

Jag tror alltså att man får vara litet försiktig med att redan nu ropa på förstärkning av lagstiftning om datainspektionens möjligheter att agera, även om jag väl förstår att herr Enlund är ute i ett gott syfte.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Herr statsrådet tycker att min beskrivning av nuläget är överdriven. Jag har inte påstått att inkassoverksamheten f. n. i stort sett sköts efter ojusta metoder, men för mig är det nog med ett enda fall där en gäldenär utsätts för två, tre månaders press utan att få någon som helst klarhet i underlaget.

Kravet måste vara någorlunda hyggligt specificerat, säger herr statsrådet. I det fall som datainspektionen redan har granskat fanns det inte någon specifikation som gav någon som helst möjlighet för gäldenären att identifiera fordran. Gäldenären använde veckorna under jul- och nyårshelgen och fick helgerna förstörda på att leta efter fakturor som aldrig erhöillits.

Sedan säger statsrådet – och det tycker jag är viktigt – att det gäller för gäldenären att få tid på sig. I det här fallet stod det i inkassobrevet att "inom sex dagar bör ni betala". I annat fall hotade man med ansökan hos tingsrätten om betalningsföreläggande. Det hotet stod i detta fall kvar hela tiden. Det förekom icke ett skriftligt meddelande, icke ett telefonsamtal som avlyfte hotet om att betalningsföreläggande skulle sökas hos tingsrätten. Detta är en förfärlig press för en skötsam affärsinnehavare, som skulle uppfatta en betalningsanmärkning som en mycket

allvarlig sak.

När invändning kommer till inkassoföretagets kännedom är det skäl, säger herr statsrådet, för inkassoföretaget att se upp. I det läget tycker jag att inkassoföretaget omedelbart borde meddela gäldenären att hotet tillfälligtvis är undanröjt. Så skedde inte i det fall som datainspektionen redan har granskat, utan hotet kvarstod.

Jag skulle, herr talman, vilja citera vad herr statsrådet anförde i propositionen 1974:42 när den här lagen föreslogs. Det har också omnämnts i statsrådets svar i dag. I propositionen sägs bl. a. följande:

”Paragrafen 8 – innehåller en bestämmelse om att inkassoåtgärd inte bör vidtas, om det föreligger sannolika skäl för att en fordran inte är lagligen grundad eller om fordringen annars framstår som obefogad.”

Men hur skall denna lagparagraf kunna bli respekterad av inkassoföretagen om de inte har någon skyldighet att ta del av eller undersöka underlaget för kravet? Att den skyldigheten inte föreligger har ju sagts rent ut redan i ett beslut av datainspektionen, och det har också bekräftats i den här debatten.

I datainspektionens beslut sägs också rent ut att inspektionen inte kan ingripa mot fordringsägare på annat sätt än genom granskning av inkassobyråns åtgärder i anledning av de uppdrag och de uppgifter byrån kan ha erhållit. Om nu en inkassobyrå inte har några andra uppgifter än några fakturanummer med tillhörande belopp, gripna i luften, som fordringsägaren skrivit in på inkassobyråns formulär vilket fordringsägaren inte undertecknat, men som däremot undertecknats av inkassobyråns personal vilka inte vet någonting i ärendet, vad skall då inspektionen kunna granska i ett sådant läge? Hur skall inspektionen kunna klara ut om ärendet handlagts enligt god inkassosed?

Jag upprepar, herr talman, att vad jag är ute efter är speciella, kanske katastroffall. Men jag hade hoppats att statsrådet skulle vilja förklara hur man kunde skapa garantier mot just sådana här mycket olyckliga enstaka fall.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! I stort sett tror jag att våra meningar redan är klarlagda. Herr Enlund efterlyser åtgärder som skall göra den bestämmelse effektiv som säger att inkassoåtgärder inte bör vidtas om det finns sannolika skäl för att en fordran inte är lagligen grundad. Jag har svarat, och vidhåller det svaret, att normalt kan inte inkassoföretaget se hur det förhåller sig med den saken på grundval av de ursprungliga uppgifter inkassoföretaget fått. I allmänhet får man nöja sig med att sätta in kontrollen när det finns anledning att slå larm eller när gäldenären själv bestrider kravet. Då har man anledning att öka kravet på inkassoföretagets noggrannhet och uppmärksamhet.

I likhet med herr Enlund är jag också upprörd när en enskild människa blir misshandlad, även om fallet skulle vara enstaka och inte symtom på något mera allmänt missbruk. Men vad vi kan diskutera här i dag

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om stärkt skydd
mot orättmätiga
inkassokrav*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksutflyttning,
m. m.*

är ju inte ett enskilt ärende hos datainspektionen utan hur inkassolagstiftningen totalt sett fungerar och hur lagstiftningen och myndighetsverksamheten på området bör vara. Därför tror jag att man kan säga att den lilla erfarenhet vi har sedan lagstiftningen trädde i kraft visar att den redan medfört en mycket god effekt. Jag skulle nästan gissa att den redan när den antogs av riksdagen hade en förebyggande effekt på området. Journalister och andra som brukar vara vaksamma och med kritiskt sinnelag rycka ut till gäldenärernas skydd när de blir illa utsatta har snarast sagt mig att allt förefaller att gå bättre.

Jag tror jag har anledning att vidhålla den grundinställning jag gav uttryck för i interpellationssvaret, nämligen att vi skall vänta med några ytterligare förstärkningar av lagstiftningen och administrationen tills vi fått mera erfarenhet. Hittills ser det rätt hyggligt ut.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag är naturligtvis glad för det tillägg som statsrådet gjorde nu senast. För min del skulle jag kanske ändå vilja säga att det inte behövs så förfärligt stora åtgärder för att man skulle kunna stärka skyddet mot oberättigade krav. Jag vill bara nämna två saker.

För det första att tidsgränsen som anges på inkassobreven rimligtvis borde vara längre än sex dagar. Sex dagar medger knappast en normal skriftväxling.

För det andra vill jag förorda att i de fall där kravet klart och tydligt har bestridits av gäldenären borde fordringsägaren vara skyldig att delge inkassoföretaget detta bestridande. Den skyldigheten tycks f. n. inte föreligga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om omplaceringen av statsanställd som ej önskar medfölja vid verksutflyttning, m. m.

Herr statsrådet LÖFBERG erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Wijkmans* (m) den 7 mars anmälda interpellation, nr 41, dels herr *Ullstens* (fp) den 17 april anmälda fråga, nr 169.

Svaret hade före sammanträdet i stencil utdelats till kammarens ledamöter och herr statsrådet Löfberg lämnade nu en kort sammanfattning av innehållet.

Det stencilerade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Wijkman har frågat mig

1. hur jag ser på det faktum att över 70 % av de tjänstemän, som hos statens personalnämnd (SPN) ansökt om omplacering i samband med verksutflyttningen, ännu inte erhållit en lösning på sina problem samt vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att påtagligt förbättra möjlig-

heterna att kvarstanna i Stockholmsområdet för dem som inte önskar medflytta;

2. om jag är beredd att ge en redogörelse för de mer precisa kriterier som gällt för beviljande av NOM-garanti.

Herr Ullsten har frågat mig

1. om jag genom ökade resurser till SPN eller på annat sätt avser underlätta för de anställda vid de utlokaliserade verken som önskar stanna i Stockholmsområdet att få anställning där;

2. om jag vill lämna en redogörelse för medflyttande makas/makes möjligheter att erhålla anställning inom sitt yrkesområde på omlokaliseringssorten.

Frågan hur man skall kunna underlätta omplacering av tjänstemän som önskar stanna i Stockholmsområdet är f. n. enligt min bedömning inte i första hand en fråga om att tillföra SPN ytterligare resurser. SPN har successivt tillförts resurser för omplaceringsverksamhet. Vid SPN:s omplaceringsenhet tjänstgör f. n. ca 40 tjänstemän. Ytterligare resurstillskott övervägs av regeringen. Regeringen har under senare tid vidtagit andra åtgärder som på ett mer avgörande sätt bedömts bidra till att omplaceringsarbetet ytterligare kan effektiviseras. Bl. a. utfärdades i december 1974 en ny omplaceringsförordning vilken medfört ytterligare förbättrade förutsättningar att utnyttja uppkommande vakanser vid de myndigheter som stannar kvar i Stockholmsområdet för placering av tjänstemän som inte önskar flytta. Vidare har regeringen i budgetpropositionen anmält att den avser att för s. k. NOM-garanter inrätta personliga tjänster vid sådana myndigheter.

Utflyttning av myndigheter från Stockholmsområdet sker successivt under en tidrymd av flera år. Insatser avseende omplacering av tjänstemän som inte önskar medflytta måste anpassas till tidpunkten för resp. myndighets flyttning. Eftersom myndigheter med sammanlagt närmare 2 000 anställda skall flytta under det närmaste halvåret är det naturligt att SPN nu i första hand inriktar sina omplaceringsinsatser på att lösa problemen för omplaceringssökande som är anställda vid dessa myndigheter. Det är därför också naturligt att omplaceringsverksamheten kommit längre vid dessa myndigheter. Således är det inte rimligt att belysa omplaceringsläget med genomsnittssiffror hänförliga till samtliga omlokaliseringsmyndigheter. Det är omplaceringsläget för sökande anställda vid myndigheter som flyttar under 1975 som är den mest aktuella frågan.

Vid månadsskiftet mars-april 1975 hade 269 tjänstemän vid myndigheter som flyttar under 1975 erhållit s. k. NOM-garanti. 168 av dessa var vid denna tidpunkt redovisade som ej omplacerade i SPN:s omplaceringssstatistik. Enligt vad jag inhämtat från SPN har man funnit lösningar för en stor del av dem som redovisas som ej omplacerade, även om den faktiska omplaceringen inte var genomförd vid denna tidpunkt. F. n. bereder regeringen framställningar om inrättande av personliga

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamflyttning,
m. m.*

tjänster för ca 50 NOM-garanter. Dessa kommer att omplaceras när regeringen fattat beslut avseende dessa tjänster, vilket beräknas ske inom kort. Vidare har SPN träffat överenskommelse med vissa myndigheter som skall stanna kvar i Stockholm om placering av NOM-garanter. Placeringarna avses genomföras i samband med att de myndigheter NOM-garanterna f. n. är anställda vid flyttar till omlokaliseringssorterna. Även dessa personer redovisas som ej omplacerade i SPN:s omplaceringsstatistik eftersom omplaceringarna inte är genomförda.

Det finns alla skäl att anta att NOM-garanternas problem kommer att kunna lösas.

Utöver NOM-garanterna hade fram till månadsskiftet mars-april ytterligare 817 tjänstemän anställda vid myndigheter som flyttar under 1975 ansökt om omplacering. Ca 260 av dessa återstod vid denna tidpunkt att omplacera. SPN:s omplaceringsverksamhet avseende denna grupp kommer att fortsätta. Jag har ingen anledning att tro att man beträffande denna grupp inte skall klara av vad som rimligen kan krävas.

De erfarenheter som hittills gjorts avseende omplaceringsverksamheten har lett till att man successivt har infört nya regler och rutiner som har medfört att omplaceringsarbetet kunnat effektiviseras. Det finns därför all anledning att utgå från att omplaceringsverksamheten för anställda vid myndigheter som flyttar 1976 och senare likaledes skall kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt.

När det gäller frågan om de mer precisa kriterierna för beviljande av NOM-garanti vill jag framhålla följande.

Nämnden för vissa omplaceringsfrågor (NOM) har att pröva om de skäl tjänsteman som är anställd vid omlokalisering myndighet åberopar mot flyttning är så vägande att vederbörande bör undantagas från flyttning. I omlokaliseringpropositionen (prop. 1971:29) anges vissa skäl för att inte medfölja som kan vara betydelsefulla, t. ex. förestående pensionering samt hälsoskäl.

NOM har att beakta de konsekvenser flyttningen får för den sökande och familjen. Helt naturligt gör NOM därvid sina bedömningar efter en noggrann och allsidig prövning av de olika omständigheter som åberopas i de enskilda ansökningarna.

Varje ansökan är därför specifik och måste bedömas för sig. Det är sålunda inte ändamålsenligt att ställa upp preciserade kriterier för beviljande av NOM-garanti.

NOM:s hittillsvarande verksamhet ger mig inte anledning att föreslå någon ändring av riktlinjerna för nämndens verksamhet.

Det är min uppfattning att frågan om anskaffning av arbete åt medflyttande anhöriga är en av de frågor som är svårast att lösa på ett tillfredsställande sätt. Därför har den ägnats särskild uppmärksamhet.

Placering av anhöriga inom statliga myndigheter ombesörjs av SPN. Med utgångspunkt i rekryteringsbegränsningar hos omlokalisering myndigheter och myndigheter på omlokaliseringssorterna anvisas anhöriga ar-

bete hos dessa myndigheter. Vid arbetsförmedlingen i Stockholm har en särskild förmedlingsexpedition för medflyttande anhöriga upprättats. Denna samverkar bl. a. med särskilda kontaktmän på omlokaliseringsoverternas arbetsförmedlingar som biträder anhöriga med att skaffa arbete utanför den statliga sektorn.

I många fall har medflyttande anhörig uttryckt önskemål om att de inte vill ha erbjudande om arbete förrän i omedelbar anslutning till eller efter det att myndigheterna har flyttat. Det har därför varit svårt att utnyttja de vakanser som hittills uppkommit för omplacering eftersom arbetsgivarna i sin tur oftast önskar att vakanserna skall besättas så snart som möjligt.

SPN har bl. a. med anledning härav bedömt att insatserna för medflyttande anhöriga skall fortsätta under ett år efter det att myndighet flyttat.

Regeringen kommer självfallet att – liksom hittills – följa arbetet i dessa frågor och undersöka om särskilda omständigheter påkallar ytterligare åtgärder utöver dem som redan har vidtagits.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag ber inledningsvis att få tacka statsrådet Löfberg för svaret på min interpellation. Jag är rädd att jag inte kan fatta mig lika kort som statsrådet gjorde.

Det skriftliga svaret är ett ur flera aspekter anmärkningsvärt aktstycke. När man läser svaret får man närmast intrycket av att allt skulle vara frid och fröjd för alla dem som inte vill flytta med sina resp. verk från Stockholm. Men så är ju alls inte fallet. Tvärtom, läget är prekärt för hundratals familjer just i dag, och på några års sikt berörs flera tusen familjer av liknande problem. Låt mig friska upp minnet med några fakta.

För det första: Totalt berörs ca 10 000 anställda vid olika verk av den s. k. omlokaliseringen. Av dessa skall 2 200 utlokaliseras under 1975, och det under de allra närmaste månaderna. Totalt har hittills knappt 4 000 av alla berörda anmält att de inte vill flytta med. Totala antalet s. k. stannare förväntas stiga ju närmare resp. verks utflyttning kommer. Statens personalnämnd, som närmast handlägger dessa frågor, räknar med att gott och väl hälften av de anställda kommer att önska stanna kvar.

För det andra: Av det totala antalet stannare som anmält sig till statens personalnämnd hade vid månadsskiftet mars-april blott en knapp tredjedel kunnat hjälpas till annan anställning, dvs. drygt 2 000 personer går i dag månad efter månad och väntar på besked – en ovisshet som naturligtvis är djupt problematisk.

Statsrådet berör nu över huvud taget inte andra problem än dem som gäller flyttningen under 1975. Att detta är en orimlig avgränsning är ganska uppenbart. Det måste ju, herr talman, vara en primär uppgift

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksutflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksutflyttning,
m. m.*

för statsmakterna att i god tid söka klara omplacering för dem som begärt sådan och inte som nu månaderna före den första flyttomgången sitta med hundratals anställda som inte har omplacerats.

Statsrådet talar om att omplaceringsverksamheten för anställda vid verk som flyttar 1976 och senare "likaledes" skall kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt. Sanningen är ju just att gruppen under 1975, dvs. de drygt 1 000 personer som inte vill flytta ut, inte har fått en tillfredsställande behandling, åtminstone inte hittills. Och såvitt jag har kunnat läsa i statsrådets svar, annonseras inte några nya krafttag som kunde förbättra läget.

Men låt oss nu i detalj titta på läget när det gäller årets flyttomgång. 2 200 anställda berörs av utflyttningen. Av dessa har inte mindre än 1 152 begärt att få stanna kvar i Stockholm eller – ett fåtal – flytta till annan ort än den som verket skall till. Det är alltså ganska exakt 50 % som har ställt sig avvisande till en flyttning från Stockholm. Det visar verkligen hur stort motståndet är hos alla de närmast berörda. Det överträffar vida alla de uppskattningar man gjorde från början från statsmakternas sida när det gällde andelen som inte skulle vilja flytta med. Av dessa 1100 har SPN hittills lyckats hjälpa ca 400 till alternativa jobb. En mindre del har själva ordnat jobb. Resten sitter i den sitsen att de månaderna före resp. verks utflyttning inte vet hur framtiden skall gestalta sig. Av dessa har en tredjedel s. k. NOM-garanti, vilket gör att de åtminstone undgår tvångsflyttning, men resten – dvs. knappt 400 anställda – står inför ett absolut val: flyttning eller arbetslöshet.

Och detta läge tycker statsrådet Löfberg är ett exempel på en tillfredsställande omplaceringsverksamhet – jag läser innantill ur svaret. Man får inte ha höga krav om man skall instämma i det yttrandet. Det är i själva verket närmast skandal att det ansvariga statsrådet står här i kammaren och försöker inbilla ledamöter och allmänhet att allting går som smort när över 500 anställda med familjer i dag – några månader före utflyttningen – inte vet vad de skall göra eller vart de skall ta vägen. Varför inte i stället erkänna de här problemen och verkligen söka gemensamt klara ut dem? Det vore åtminstone politiskt hederligt.

Summerar man läget erhåller man följande bild: Av dem som skall flytta 1975 har drygt 500 anställda ännu inte fått någon lösning på sina problem. Av dem som totalt anmält sig till statens personalnämnd är det över 2 000 som står i en lång kö och väntar på hjälp. Många tillhör specialistkategorier. Många har anhöriga som mister jobben om maken tvingas flytta. De får i dag höra att deras problem kommer att lösas på ett tillfredsställande sätt. Men de kan inte känna särskilt stor optimism när de tar del av den statistik och de fakta som gäller.

I själva verket pekar dagens situation på hur orimligt hela omlokaliseringsbeslutet var. Det finns många andra exempel på detta, kostnadsfördyring t. ex. Men det är inte det vi diskuterar här i dag. Personalen har körts över. Personalen har utlovats all tänkbar assistans från dem som drev igenom utlokaliseringsbeslutet här i riksdagen. Man skrev ut-

tryckligen i utskottsbetänkandet 1971 att omstationeringsskyldighet, dvs. ett indirekt tvång att flytta med, eftersom inga andra möjligheter ges, endast skulle förekomma i undantagsfall. Om vi begränsar oss till det närmaste halvåret är det i dag ca 400 anställda som är i detta läge, dvs. det finns inget alternativ – åtminstone inte i dag – till att flytta med. Och vad väljer man? Naturligtvis en flyttning framför direkt arbetslöshet. Sådant är läget.

Statsrådet Löfberg har över huvud taget inte tagit upp dessa problem utan tycker tydligen att både faktaläget och statistiken pekar på att det går att framöver lösa dem på rimligt sätt. Det gör inte personalen på de berörda verken. Det gör inte heller de ansvariga på SPN. Verket har gång på gång i intervjuer understrukit hur svår situationen är. Man har krävt åtgärder, bl. a. en förstärkning på kansliet inom SPN. Men denna begäran har regeringen nobbat. Det hela är inte en fråga om större resurser till omplaceringssenheter, säger statsrådet Löfberg. Det finns redan 40 tjänster där. Men dessa 40 tjänster räcker ju inte till, för såvitt man inte skall tycka att det är tillfredsställande att bortåt hälften av dem som inte vill flytta med i den första flyttningsomgången ändå tvingas till detta.

Nu kan jag, herr talman, säkert vänta att herr Löfberg kommer att säga att det är typiskt för mig och herr Ullsten, som en gång röstade emot utflyttningen, att hänga oss kvar och tjata om de här frågorna, frågor där riksdagen med bred majoritet beslutat i en viss riktning. Men det är inte bara jag som tjarar. Åtskilliga tidningar gör det. Personalorganisationerna gör det. Låt mig, herr talman, citera ur ledaren i nr 5 år 1975 av tidningen Statstjänstemannen. Där står det:

”I samband med att beslutet ”– om omlokaliseringen – ”togs i riksdagen var det bara en handfull riksdagsmän som insåg alla de problem som skulle kunna uppstå. Riksdagsledamöterna från orter som föreslogs få myndigheter försvarade tappert förslaget medan de som blivit utan gjorde vad de kunde för att också få en bit av kakan till sin landsdel.

Vid utskottsbehandlingen liksom i riksdagsdebatten framhölls dock vikten av att man på allt sätt visade hänsyn gentemot de anställda. I år när den första riktigt stora flyttvägen startar är situationen en helt annan. På sina håll är den närmast kaotisk för de anställda. De svepande löften som gavs i samband med beslutet har man inte sett mycket av. De villkor som trots allt gäller för de anställda vid omlokaliseringsmyndigheterna har de fackliga organisationerna fått ’klösa sig till’. Staten som arbetsgivare har försökt hålla tillbaka så mycket det nånsin gått.” – Det står alltså i tidningen Statstjänstemannen. Och jag citerar vidare:

”Från regeringens sida har man inte heller i förberedelsearbetet gett verksledningarna ordentliga instruktioner om hur de bör förhålla sig gentemot de anställda. Detta har lett till att fältet varit fritt för myndigheterna att agera inom en mycket vid ram. Härigenom har många myndigheter i alltför stor utsträckning kunnat inrikta sig på frågor som arbetslokalernas utformning m. m. på den nya orten. Personalens förhållanden har kommit

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksutflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

i andra hand. I synnerhet gäller detta de anställda som av någon anledning inte kan eller vill flytta med. För dessa tycks myndigheterna inte känna något större ansvar.”

Litet längre ned heter det: ”Enligt STs uppfattning är det oacceptabelt att någon enda person 'blir över'. Samtliga måste få erbjudande om annan statlig anställning i stockholmsområdet. Detta är inget orimligt krav med tanke på att det finns ca 90 000 statliga tjänster i området. Med ett så stort underlag bör de som inte kan flytta med kunna omplaceras. Som en jämförelse kan man peka på de krav som reses på privata företag att klara omplaceringar inom en mycket snävare ram.”

Herr talman! Av vad jag sagt framgår att jag ser mycket dystert på situationen för de tusentals anställda med familjer, som inte vill flytta med sina respektive verk från Stockholm. Antalet som intar den ståndpunkten har visat sig bli mycket högt. Ungefär hälften av alla berörda är negativa. På i första hand alla dem som står bakom flyttningsbesluten vilar ett tungt ansvar. Men det tycks, herr talman, främst vara vi som motsatt oss hela karusellen som åtminstone försöker trycka på och bevaka dessa gruppers situation. En del har gjorts, vilket skall erkännas, men det är för litet och det är för sent.

Vad som händer inom de närmaste månaderna – om nu inte något mirakel eller något verkligt drastiskt inträffar – är att hundratals tvångsflyttningar från den invanda hemmiljön inträffar, inte till följd av konjunktursvacka eller dålig konkurrenskraft hos den enskilde arbetsgivaren utan till följd av ett administrativt politiskt beslut i denna kammar. Jag undrar hur många socialdemokrater, vpk-are eller centerpartister som vid beslutstillfället insåg hur tokigt det skulle komma att gå just i detta hänseende.

Till sist, herr talman, några frågor till herr statsrådet.

1. Är det verkligen tillfredsställande att – som framgår av statsrådets interpellationssvar – flera hundra personer mot sin vilja sannolikt tvingas flytta ut från Stockholm bara under den första flyttvågen under de kommande tre–fyra månaderna?

2. Hur skall alla dessa människor annars bete sig? Kommer SPN att fortsätta arbetet att söka alternativa sysselsättningar för dem även sedan verket flyttat om de inte flyttar med?

3. Skall man, om man absolut inte vill flytta med och inte har en alternativ sysselsättning, säga upp sig eller skall man bli uppsagd? I det sammanhanget skulle jag kunna – och det skall jag senare återkomma till – ge exempel från bl. a. SMHI, där man skickat ut synnerligen märkliga cirkulärskrivelser till personalen, i vilka det meddelats att de anställda bör säga upp sig, om de inte vill flytta med, eftersom de annars får en negativ skrivning i sina avgångsbetyg.

4. Hur förhåller det sig med de s. k. personliga tjänsterna för vissa NOM-garanter, som staten beslutat om? Är det fråga om verkliga jobb eller bara om att lyfta lön till dess att arbete har ordnats?

5. Kan inte statsrådet erkänna att läget är prekärt? Borde man inte

ta krafttag för att söka klara en del av problemen och göra andelen tvångsflyttningar mindre?

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Löfberg för svaret på mina två frågor, även om han nu inte tyckte att det var mödan värt att läsa upp hela svaret här i kammaren vilket brukar vara praxis. Tyckte han inte att det var mycket att läsa upp, förstår jag honom innerligt väl.

Jag ställde två frågor, en om omplaceringen av de anställda som inte vill följa med sina verk, när de nu skall flytta ut till olika delar av landet, och en annan om de anhörigas möjligheter att få anställning på utlokaliseringssorten, dvs. anhöriga till sådana som väljer att flytta med.

Statsrådet anstränger sig verkligen i sitt svar att ge en så ljus bild som möjligt. Men att man också inom finansdepartementet börjat inse, att man inte klarar av dessa problem på det sätt som man trodde sig kunna göra när beslutet fattades lyser ganska tydligt fram mellan raderna. Som bakgrund till den diskussion vi nu skall föra väljer t. ex. statsrådet att belysa läget bara för dem som är närmast aktuella för flyttning, dvs. dem som skall flytta tämligen omedelbart.

Totalsiffrorna, som herr Wijkman anförde – de 2 000 totalt som det handlar om – vill herr statsrådet uppenbarligen inte att vi skall diskutera. Inte heller vill han diskutera den bedömning som man gör på SPN, där man från ansvarigt håll säger att man inte kommer att kunna klara omplaceringen av mer än 50 à 60 % av dem som begär att få annat jobb inom den statliga förvaltningen i Stockholm – då exkl. dem som får s. k. NOM-garanti.

Det är klart att för ett ansvarigt statsråd kan det vara bekvämt att plocka ut en liten bit av problemet och tugga på det litet grand, men sett ur personalens synpunkt kan det rimligen inte vara acceptabelt. Det är nu över fyra år sedan beslutet om utlokalisering fattades, och det är alltså många av dem som vill stanna i Stockholm som fortfarande inte vet om de kan få någon anställning här. Och av dem som SPN har lyckats placera är det åtskilliga som har fått besked om annan anställning i Stockholm ganska nyligen.

Ett ganska litet antal har fått s. k. NOM-garanti – 10–15 % av de berörda ungefär. Men för övriga som inte kommer att följa med till utlokaliseringssorten är reglerna sådana, att om inte SPN har lyckats klara av uppgiften att placera dem på andra anställningar i Stockholm så avskriver man helt sonika ärendet den dag då verket anses vara utflyttat. Jag antar att man i praktiken avskriver ärendena långt dessförinnan. Man väntar väl inte med att ge besked till kvällen innan flyttlasset går.

De här människorna är underkastade s. k. omstationeringsskyldighet. Den innebär att man inte bara kan vägra att åka med, utan man måste säga upp sin tjänst. Om man gör det och inte lyckas skaffa sig något nytt arbete, då blir man vad som i texterna kallas "självförvällat arbetslös", och då kan man inte ens få arbetslöshetsunderstöd.

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksutflyttning,
m. m.*

Det är ju inte, herr talman, någon sturighet som de visar som väljer att stanna kvar i Stockholm i stället för att flytta med sina verk. De flesta har mycket goda skäl för att stanna här. Man har bindningar i Stockholm av olika slag. Man har skaffat sig egna hem, har barn i skolåldern som inte gärna vill flytta – det går naturligtvis men det är ofta förenat med mycket besvär, och det kan vara mycket tröst att behöva göra det när man har ett par år kvar i en skola som man har gått i ända sedan början – släktingar som man behöver titta till då och då och som man inte vill skiljas från; en make eller maka som kanske har ett specialbetonat jobb här i staden, som inte kan räkna med att få ett sådant på utlokaliseringssorten och som därför inte vill flytta; man riskerar kanske att få uppleva att familjen splittras, mannen på en ort, kvinnan på en annan, vuxna barn på en tredje etc.

De här människorna försäkrades, när utlokaliseringsbeslutet togs i riksdagen, att det inte alls skulle erbjuda några större svårigheter för dem att få andra anställningar om de föredrog att stanna. Från visst håll i debatten sade man t. o. m. att vad det här handlade om var ju inte att flytta människor utan att flytta tjänster. De som hade den meningen förespeglade sig tydligen att det fanns helt obegränsade möjligheter att placera de ca 10 000 anställda vid verk som skall utlokaliseras på andra jobb här i staden. Men verkligheten har visat sig vara en helt annan. År efter år har dessa människor tvingats leva i ovisshet om huruvida de över huvud taget skall få behålla sina anställningar hos staten. De har inte säkert vetat hur de skall ordna med sin bostadsfråga, hur de skall ordna med barnens skolgång, med anhörigas anställningar osv. Och många vet alltså ännu i dag inte hur deras framtid skall gestalta sig i detta avseende.

Då tycker jag, precis som herr Wijkman, att det är ganska otillständigt när statsrådet skjuter undan hela detta problem för den stora gruppen med att säga att det är "omplaceringsläget för sökande, anställda vid myndigheter som flyttar under 1975, som är den mest aktuella frågan". Att det är den mest aktuella frågan är förvisso sant. Men om det inte är så att statsrådet vill ställa väsentligt lägre anspråk på staten som arbetsgivare än på enskilda företag är det knappast acceptabelt att man har så många av dessa problem olösta. Det borde vara, precis som enligt det här citatet ur Statstjänstemannen, som herr Wijkman läste upp, att inte en enda person behöver få beskedet att man inte kan klara uppgiften. Men som fler av oss befarade, när beslutet togs, kan man inte klara av den uppgiften. Då ser jag ingen annan möjlighet, herr statsråd, än att man också ser över de regler som gäller för statens ansvar gentemot dessa anställda. Jag vill föreslå fyra åtgärder som ganska nära ansluter till herr Wijkmans frågor.

För det *första* måste det vara nödvändigt att SPN, som har det högsta ansvaret för den här frågan, får större resurser för att klara en utflyttning i god tid.

För det *andra* är det inte rimligt att SPN skall avskriva de fall man inte klarat vid avflyttningssdagen och tvinga den anställde att säga upp

sig om han eller hon inte vill flytta med. I stället bör vederbörande under sådana betingelser beviljas tjänstledighet vilket ju också är den enda formella möjligheten för SPN att fullfölja ansträngningarna att bereda vederbörande annan anställning i Stockholm.

Detta kräver, för det tredje, att man verkligen tillämpar vad inrikesutskottet sade och senare riksdagen anslöt sig till i fråga om den s. k. omstationeringsplikten, dvs. att den skulle tillämpas bara i mycket speciella fall.

För det fjärde bör det i vissa fall vara möjligt att ordna med pendling mellan Stockholmsområdet och utlokaliseringssorten under en övergångstid. Då bör staten självfallet vara villig att stå för kostnaderna, både resekostnaderna – vilket kanske sker i vissa fall – och den dubbla boställning som då blir följden.

Jag skulle gärna vilja veta hur statsrådet ser på ett program av den typen. Själv tycker jag det är det minsta man kan göra i ett läge där statsmakterna mer eller mindre lurat de anställda genom förespeglingar om att de här problemen är mycket lättare att klara än vad de visat sig vara.

När det gäller de medflyttandes anhöriga och deras möjlighet att få anställning säger statsrådet helt riktigt att det är ett ännu svårare problem än att klara jobbet till de anställda själva. Jag skulle vilja tillägga att det i många fall förmodligen är omöjligt att klara den uppgiften, i varje fall när dessa människor helt rimligt ställer anspråk på att få en likvärdig anställning, dvs. en anställning som ansluter sig till den utbildning, erfarenhet och självfallet också till den lön de har. Mer kan säkert göras ändå, även om jag tror att det är svårt. Därför är det bra att SPN getts möjligheter att fortsätta ansträngningarna att skaffa dessa människor anställning upp till ett år efter utflyttningen och att man i Stockholm – om jag har tolkat svaret rätt – fått en särskild enhet hos arbetsförmedlingen för den här uppgiften.

Men det går ju inte att komma ifrån, herr talman, att alla försök att skaffa jobb åt de här människorna mer eller mindre kommer att gå ut över de människor som bor på de orter dit verken flyttar. Det blir ju en konkurrens om jobben mellan dessa och dem som nu mot sin vilja tvingas att flytta. Det sätter naturligtvis bestämda gränser för vad som kan göras.

Man kan ju inte mot den bakgrunden förtänka om många av dem som berörs av dessa problem ställer sig frågan hur det kan komma sig att samma regering och samma riksdag som vitt och brett, under senare år inte minst – och med all rätt, vill jag tillägga – talat om åtgärder för att öka anställningstryggheten, medvetet vidtar åtgärder som tvingar dem bort från de anställningar som de trivs med och som de har kompetens för. Men det är det pris, herr talman, som vi får betala för utlokaliseringen av statliga verk – ett högt pris för en reform som förmodligen är den mest missriktade som passerat den svenska riksdagen.

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksutflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Jag skall återkomma mera i detalj till några av herr Wijkmans och herr Ullstens frågor. Men med anledning av att herr Ullsten var så magsur över att jag inte hade läst upp svaret vill jag ändå göra en återblick. Det är ju så, herr Ullsten, att man nu har möjlighet att sammanfatta ett interpellationssvar. När det är ett långt svar och en debatt av det här slaget ligger framför tycker i varje fall jag att det är rationellt och vettigt att koncentrera sig på debatten och inte läsa upp det svar som tidigare är utdelat och som herr Ullsten i detta fall själv säger sig ha läst.

Låt mig alltså, herr talman, få erinra om några utgångspunkter som jag tycker att vi måste ha klart fastslagna i den här debatten och som vi borde kunna vara ense om.

Den första utgångspunkten är att riksdagen i stor enighet av regionalpolitiska skäl beslutat om denna, som herr Ullsten kallar den, mycket befängda åtgärd. Beteckningen får stå för herr Ullstens och herr Wijkmans räkning – de var emot denna regionalpolitiska insats, och det är väl därför naturligt att de i tid och otid återkommer till beslutet. Men riksdagen beslöt således av regionalpolitiska skäl i stor enighet om denna omlokalisering.

Den andra utgångspunkten är att en omlokalisering av större format nog aldrig har ägt rum tidigare i Sverige. Det är alltså en väldigt omfattande och omvälvande åtgärd som riksdagen i stor endräkt beslutat om.

Den tredje utgångspunkten är att de flesta anställda är negativa till omlokaliseringen. Det gäller på det statliga området lika väl som på den privata arbetsmarknaden att människorna inte vill flytta – de vill stanna kvar på de orter där de har sina anförvanter, sina hem osv. Det är mycket naturligt. Trots detta beslutade emellertid riksdagen om denna omlokalisering. Men som sagt: de flesta anställda är negativa till omlokaliseringen.

Den fjärde utgångspunkten är att en omlokalisering av detta slag innebär svåra omställningsproblem för myndigheterna och för de anställda.

Den femte utgångspunkten är att kraftfulla åtgärder bör sättas in för att underlätta denna i synnerhet för de anställda mycket besvärliga omställning.

Jag nonchalerar verkligen inte, herr Wijkman, de problem som uppstår i samband med en sådan här omflyttning – jag har för solid erfarenhet av anställnings- och personalfrågor för att göra det.

Det är ju den sista utgångspunkten – att kraftfulla åtgärder bör sättas in för att underlätta omställningen för de anställda – som vi främst skall diskutera här. Jag vill då erinra om ytterligare några saker.

Först och främst har det träffats ett avtal om ekonomiska förmåner av mycket långtgående slag. Det är ekonomiska förmåner som gäller bibehållande av lön under vissa förhållanden, fria resor och en rad olika ting. Man har också blivit överens om åtgärder för att underlätta bo-

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamflyttning,
m. m.*

stadsanskaffning både från statens sida och från de mottagande kommunernas sida. Man har också genomfört långtgående företagsdemokratiska åtgärder. Jag vill påstå att det jag här lämnat några exempel på är något av de mest långtgående åtgärder som har vidtagits på den svenska arbetsmarknaden för att underlätta en beslutad omställning.

Vidare har kraftfulla åtgärder vidtagits när det gäller omplaceringen och anskaffningen av nya jobb. Med utgångspunkt i den samlade bild man får när man ser på de insatser som regeringen gjort i anledning av omlokaliseringsbeslutet vill jag påstå att vi verkligen har bemödat oss om att agera i riksdagsbeslutets anda – alldeles tvärt emot vad herrar Wijkman och Ullsten här sade! Jag vill fråga herr Wijkman och herr Ullsten, som säger att den statliga arbetsgivaren här är mera njugg, hård och oresonlig än den privata arbetsgivaren, om det vid något annat tillfälle har satts in åtgärder av detta slag på ett så brett område på den svenska arbetsmarknaden, när det gäller att underlätta omställningen för de anställda. Från regeringens sida har vi också hela tiden agerat i samarbete med personalens organisationer. Detta är viktigt och nödvändigt för att omställningen skall kunna genomföras så hyggligt som möjligt. Låt mig här med några konkreta exempel belysa vad vi där har gjort.

Den 4 april 1974 uppvaktades jag av Statstjänstemannaförbundet, dvs. det fackförbund som organiserar de flesta av de anställda som är berörda av omlokaliseringen. Förbundets talesmän ställde då olika krav för att ytterligare effektivisera arbetet i samband med omlokaliseringen. Man krävde bl. a. att särskilda omställningsgrupper skulle bildas med uppgift att uteslutande syssla med omplaceringsverksamhet och personlig service åt de anställda och deras anhöriga. Det kravet har tillgodosetts. I en PM den 28 augusti 1974 meddelade finansdepartementet att dessa omställningsgrupper inom ramen för gällande bestämmelser kunde inrättas som utskott i organisationskommittéerna. Förbundet förde också fram förslag på omskolningsåtgärder. Man ville ha realistiska alternativ till utflyttningen, och man krävde därför ökade resurser för omplaceringsverksamheten. De som av olika anledningar inte kunde anvisas lämpligt arbete skulle, menade man, erhålla omskolning med bibehållen lön och anställningsform såväl under som efter utbildningen. Även det kravet är i stort sett tillgodosett, och medel har anslagits för verksamheten.

Ett tredje krav gällde utsträckt tjänstledighet. För att kunna pröva annat arbete på arbetsmarknaden skulle regelmässigt sex månaders tjänstledighet kunna beviljas. Även det kravet har i stort tillgodosetts. Statens personalnämnd har förklarat att anställda som har blivit omplacerade men haft betydande svårigheter att anpassa sig till den nya arbetsplatsen inom sex månader kan vända sig till nämnden för att bli omplacerade på nytt. Om skälen är tillräckligt vägande kommer den omplacerings-sökande då att placeras i samma prioritetsgrupp som andra sökande vid omplaceringsmyndigheterna.

Ett fjärde krav var att förtidspension i vissa fall skulle prövas. Så sker också från fall till fall.

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Ett femte krav var en tvåårig ångerperiod. För att stimulera tjänstemän som är negativt inställd till flyttningen att ändå pröva de konsekvenser som det innebär att följa med bör vederbörande efter två år kunna återvända till Stockholm. Även det kravet är åtgärdat i förslagets anda. För de anställda som vill återvända till Storstockholm kommer SPN, om särskilda skäl föreligger, att två år efter flyttningen – men inom fem år – kunna anvisa sökande likvärdigt arbete i Storstockholm. Även där har man alltså tillgodosett de krav som förbundet fört fram.

Jag har, herr talman, velat anföra detta – jag ber om tillgift för att jag tagit tiden i anspråk – därför att det visar att regeringen och SPN hela tiden arbetat i nära anslutning till personalens organisationer för att på det sättet underlätta denna mycket besvärliga omställning.

Trots de kraftfulla insatser som gjorts och som jag här genom några exempel försökt belysa kommer ett visst antal tjänstemän att vara oplacerade vid tidpunkten för myndighetens flyttning. Med "oplacerad" avser jag då den som söker men som inte fått någon annan anställning i Stockholm. Det finns givetvis en risk för att det kommer att föreligga sådana fall. Härmed sammanhängande problem diskuteras emellertid f. n. med personalorganisationerna. Det är för dagen för tidigt att uttala sig om huruvida det genom dessa diskussioner kan framkomma ytterligare åtgärder som kan underlätta omplaceringsarbetet. Jag anser mig emellertid ha anledning till viss optimism på den punkten. En hel del av de krav som fanns med i herr Ullstens åtgärdsprogram är just sådana som vi f. n. diskuterar med personalorganisationerna. Hur stor gruppen oplacerade tjänstemän till sist kommer att bli kan jag för dagen inte bedöma, eftersom det för flera myndigheter återstår en tid innan flyttningarna påbörjas. Men enligt vad jag har inhämtat från SPN finns det anledning att anta att gruppen kommer att bli relativt liten i förhållande till det totala antalet tjänstemän som ansökt om omplacering.

Låt mig i anslutning till dessa problem säga några ord till herr Ullsten, som menade att jag bara tagit upp en liten del av problemet därför att jag har koncentrerat mig på de verk som flyttar 1975. Det är väl ändå rätt viktigt att man gör det. Det är ju de problemen som är de mest närbeliggande och som det i första hand gäller att lösa. Det är därför som jag i mitt interpellationssvar har koncentrerat mig på dessa frågor. Det innebär givetvis inte att vi på något sätt nonchalerar de kvarstående frågorna. Även dem kommer vi – på samma kraftfulla sätt som hittills – att ta itu med.

Herr WIJLMAN (m):

Herr talman! Statsrådets senaste inlägg hade, jämfört med det skriftliga svaret, en viss lyftning, tycker jag. Att jag sedan inte har samma definition på "kraftfull" som statsrådet, är en annan sak.

Låt mig försöka bemöta statsrådet på de punkter han tog upp.

Utgångspunkterna för besluten känner vi väl till. Vi känner väl till att riksdagen fattade dessa beslut. Vi känner också väl till att olika ex-

perter – forskare och andra som sysslar med regionalpolitik – hela tiden ifrågasatt om detta var en rimlig och vettig politik. Vi känner vidare väl till att även de som drev igenom beslutet fick lov att erkänna att det var mycket bristfälliga kalkyler av bl. a. kostnaderna som låg till grund för beslutet. Statsrådet erkänner själv att en majoritet av de anställda är emot en utflyttning men att riksdagen trots detta beslutat om en sådan.

Statsrådet räknade upp alla de åtgärder som vidtagits och menade sig i dem ha något slags alibi för att man verkligen satsat så kraftfullt som riksdagen en gång avsåg.

Herr talman! Jag menar att det är skandal sett utifrån den utgångspunkt man hade 1971, då utskottet skrev att man i endast mycket speciella fall skulle behöva hävda omstationeringsskyldighet, när det en och en halv månad före utflyttningen, i några fall två och en halv och i några andra fall tre och en halv månader före själva bohagsflyttningen återstår att omplacera drygt 500 personer, varav ungefär 150 har s. k. NOM-garanti, men resterande ca 400 icke har detta. För alla dessa människor råder det i dag – i mitten på maj och när vi vet att verken skall flytta under sommaren – total ovisshet om vad som kommer att hända. Det menar jag är ett mycket otillfredsställande läge. Det är en situation som ingen människa kan vara nöjd med.

Det är inte jag, herr statsrådet, som har jämfört den privata och den statliga arbetsgivaren, utan jag citerade tidningen Statstjänstemannen. Jag har inte den erfarenhet rent generellt som statsrådet har när det gäller den här typen av problem, och jag kan därför inte göra en kartläggning om vad som har hänt, t. ex. under de senaste tio åren. Det är klart att det har syndats, både av privata och statliga arbetsgivare, under den gångna tiden. Men det är inte det vi diskuterar, utan vi diskuterar det speciella fallet att riksdagen har beslutat att – utan att det förelegat några så att säga speciella problem när det gällt att ha kvar verksamheterna i Stockholm, utan tvärtom av helt andra skäl – flytta ut ungefär 10 000 tjänster.

Det är intressant för mig, precis som för herr Ullsten, att ta upp den diskrepans som finns mellan å ena sidan socialdemokratin och å andra sidan centerpartiet. Centern har gång på gång när vi debatterat denna fråga på lokalt plan sagt: Vi vill inte flytta ut personer – det har aldrig varit fråga om det, utan vad det har varit fråga om är att flytta ut tjänsterna – medan däremot såvitt jag förstår statsråden, och inte minst finansminister Sträng, har varit fullt medvetna om att det skulle bli rena rama kaoset för alla de här: verken, om de skulle förlora i stort sett hela sin personal, eftersom uppskolning och inläring tar lång tid. Det är en allvarlig situation, när drygt hälften av de berörda så nära utflyttningen ännu krampaktigt försöker få stanna kvar i Stockholm.

Nu säger statsrådet att vi har vidtagit alla dessa åtgärder. Det var fem sex olika krav som Statstjänstemannaförbundet hade ställt upp och som vi visade upp; jag hade svårt att höra, om alla dessa krav i detalj hade

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamflyttning,
m. m.*

uppfyllts. Jag tyckte att det åtminstone på några punkter var en betydande inskränkning. Men OK: de har alltså vidtagits. Trots detta kommer, säger statsrådet, "ett visst antal" att stå inför situationen att tvingas flytta med verken. Nästa mening löd att risk föreligger för att ett mindre antal kommer att beröras av det här. Såvitt jag förstår måste väl de 400-500 människorna som berörs på detta sätt uppleva det som utomordentligt besvärande. De kan ju inte se situationen som att det finns "en viss risk" för att "ett visst antal" av dem kommer att flyttas ut och att alternativet blir arbetslöshet, utan de ser detta som ett kallt faktum nu och vet inte hur de skall göra.

Det är därför tacknämligt att statsrådet nu äntligen i elfte timmen – eller nästan i tolfte timmen – diskuterar med personalorganisationerna. Jag förutsätter att sådana diskussioner har pågått under flera års tid. Det kan emellertid, herr statsråd, inte vara för tidigt att i dag, den 12 maj, säga någonting mera om hur dessa problem skall lösas. Hur stor gruppen omplacerade blir säger sig statsrådet inte kunna ange eftersom ännu viss tid återstår till flyttningen. Det är nästan ett hån mot de här människorna! Vi går ju snart in i perioden Semestersverige, och de måste väl i fridens namn få en något längre planeringstid för sig själva och sina familjer än bara något 15-20-tal dagar eller någon månad!

Herr talman! Jag tycker att denna fråga är dåligt skött. Även om mycket har gjorts har det alltså gjorts för litet. Det är möjligt att man kan sätta etiketten "kraftfull" på många av de åtgärder som vidtagits i jämförelse med dem som vidtagits i tidigare verksamhet, men här är det ju också fråga om ett exceptionellt beslut, eftersom vi aldrig tidigare har flyttat ut människor på det här viset och i sådan omfattning.

Jag vill i likhet med herr Ullsten bygga på katalogen med förslag till åtgärder. Det är uppenbart att SPN behöver mera resurser, inte minst för att kunna sköta också den långsiktiga verksamheten, så att de som arbetar på FOA eller andra ställen och som redan nu har gått in och begärt omplacering i rimlig tid inför sin utflyttning kan få hjälp och inte som nu, månaden före utflyttningen, måste befinna sig i ett läge där de vet varken ut eller in. Det är det första.

Vidare, herr talman, sade utskottet 1971 när det gällde NOM-garantierna att om prövningen av framförda skäl från dem som sökt NOM-garantier "sker i en generös anda anser utskottet att omstationerings-skyldighet i realiteten inte behöver hävdas annat än i mycket speciella fall". Nu vet vi att endast 15 % av samtliga som hittills har anmält sig som stannare har erhållit NOM-garanti. Där skulle man kunna vara generösare och på så sätt minska antalet tvångsflyttningar, även om man inte automatiskt har skaffat nya jobb.

Jag vill också som herr Ullsten peka på detta med tjänstledigheten.

Till sist vill jag säga: Ompröva vissa av de mest uppenbart tokiga besluten, t. ex. statens provningsanstalt och försvarets forskningsanstalt, där kostnadsrullningen visar en ständigt accelererande takt och där framför allt den omständigheten att många av de anställda tillhör speciallistkategorin medför att omställningsproblemen blir ännu större.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Det jag sade om att statsrådet Löfberg inte läste upp svaret skall han inte ta så allvarligt – jag bara noterade att det var en händelse som såg ut som en tanke, att första gången jag var med om att denna praxis tillämpades råkade det gälla ett svar som var så svagt.

Statsrådet påpekar att beslutet om utlokaliseringen fattades under stor enighet här i riksdagen. Det är förvisso sant; det var ganska få som gick emot det. Men på två punkter var enigheten total. Den ena gällde de allmänna regionalpolitiska målen. Vi som motsatte oss *detta* sätt att använda ett par miljarder kronor tyckte att de pengarna kunde användas på ett bättre sätt och med större regionalpolitisk effekt på andra områden. Jag tror det är svårt att *ni* påstå motsatsen.

Det rådde också total enighet om de åtgärder som skulle vidtas för att mildra problemen för de anställda. Där var det ingen måtta på de löften som gavs i debatten och den omsorg som från alla håll visades de människor som ofrivilligt skulle drabbas av att mista sina jobb i Stockholm. Statsrådet menar nu att de intentionerna, de löftena har man i regeringen verkligen gjort allt man kunnat för att infria. Och statsrådet utbrister: "Finns det något annat exempel på att så många åtgärder har vidtagits för att lösa personalens omställningsproblem vid en utflyttning!"

Jag kan bara svara att det finns säkert inte, eftersom vi aldrig tidigare har fattat ett beslut om en utlokalisering av detta slag. Det är möjligt att det som regeringen har gjort är precis vad regeringen förmår göra. Det behöver inte bero på att regeringen är inkompetent utan det kan också bero på att problemet är svårlöst.

Men mot statsrådets rosenkildring av hur bra problemen har lösts och hur väl de har lösts i samklang med de statsanställdas organisationer står påpekandet i "Statstjänstemannen", ledaren som har citerats tidigare i debatten, att statstjänstemännens organisationer upplever den här situationen som närmast kaotisk med alla de problem som är olösta, med alla de oklara direktiven till myndigheterna om hur frågorna skall handläggas etc.

Mot den skildringen står också vad en avdelningschef i SPN sade i ett intervjuuttalande för tidningen Statstjänstemannen: "Vi är inte så ljusblå att vi tror att vi skall klara av att omplacera alla. I första hand blir det de som anställts efter riksdagsbeslutet som får stå tillbaka. Utöver dem som har NOM-garanti är vår målsättning att vi skall klara 50–60 % av de 400 personerna i mellangrupperna." I en följande mening hoppas han att man skall klara mer än vad som är målsättningen. Men 50 å 60 % av dem som behöver den här hjälpen från statsmakternas sida för att riksdagens beslut skall anses vara fullföljt kan alltså vara säkra på att få den hjälpen. Det är mot den bakgrunden man ska se statsrådets ord om att allt som kan göras faktiskt har gjorts.

Sedan säger statsrådet att han inte alls vill smita undan det här problemet därför att han bara tar fram siffrorna för dem som är aktuella att flytta under det här året. Men i och med att man säger att SPN

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

nu måste koncentrera alla sina resurser på att klara de problem som ligger närmast före – dvs. de problem som gäller människor som skall flytta om några månader – har man också indirekt sagt att så kommer situationen att förbli. Man hinner ju inte syssla med dem som skall flytta längre fram i tiden. Dessa kommer då förmodligen att befinna sig i precis samma situation, dvs. de kommer att få vänta in i det sista på ett besked från SPN huruvida de kan få annan anställning i Stockholm. Det kan rimligen inte vara tillfredsställande.

Så här ser situationen ut för dem som skall flytta nu – det gäller i samtliga fall utom ett flyttningar före sommarens slut och, tror jag, i precis hälften av fallen före juni månads utgång:

<i>Ferk och flyttningsdag:</i>	<i>Antal personer som inte omplacerats:</i>
SMIII den 30/6	38, varav 7 med NOM-garanti
Statens geotekniska institut 30/6	25, varav 5 med NOM-garanti
Statens kriminaltekniska lag 30/6	17, varav 5 med NOM-garanti
Statens väg- och trafikinst. 30/6	23, varav 5 med NOM-garanti
Lantbruksstyrelsen 31/8	16, varav 2 med NOM-garanti
Statens lantmäteriverk 31/8	128, varav 31 med NOM-garanti
Skogsstyrelsen 31/8	11, varav 3 med NOM-garanti
Statens livsmedelsverk 31/8	23, varav 8 med NOM-garanti
Sjöfartsverket 30/11	53, varav 20 med NOM-garanti

Det här är en situation som de som skall flytta i kommande omgångar också kan hamna i, dvs. att man ibland några veckor eller några månader före flyttningen inte vet om staten kan *infria det löfte* man gett om att skaffa dem en annan anställning i Stockholm.

Då frågar jag mig: Är det verkligen rimligt att man inför denna situation, som jag måste säga är katastrofal, fortfarande bara befinner sig på diskussionsstadiet när det gäller frågan om man skall ändra på reglerna för omplaceringshjälpen från statens sida? Jag ställde fyra krav i mitt förra inlägg.

att SPN borde ha större resurser,

att man inte skall tvinga folk att säga upp sig flyttningsdagen om inte jobb ordnats, utan att man i stället skall ge dem tjänstledighet under en bestämd period så att de har chansen att få fortsatt hjälp av SPN och slipper bli utan jobb och utan arbetslöshetsersättning.

att omstationeringsskyldigheten skall tolkas på det sätt som riksdagen avsåg och

att man skall överväga att – när ingen annan lösning är möjlig för stunden – från statens sida betala pendling och eventuell dubbel bostättning.

Detta är saker som man kanske har tid att diskutera när det gäller dem som skall flytta om något år eller längre fram, men för dem för vilka det är aktuellt att flytta om några veckor eller några månader kan beskedet om att man bara sitter och diskuterar de här sakerna knappast

vara tillfredsställande. Och det är en ganska dålig illustration till statsrådets väldigt skrytsamma berättelse om hur mycket man gör i kanslihuset för att hjälpa de här människorna.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Jag tycker faktiskt att luften har gått ur de båda debattörerna. Både herr Wijkman och herr Ullsten uttalar sig i sina andra inlägg betydligt mera dämpat. Herr Wijkman kunde t. o. m. kosta på sig ett erkännande och säga att det möjligen har vidtagits kraftfulla åtgärder. Detta med anledning av den sakupplysning som jag tydligen bestod honom med och som han uppenbarligen dessförinnan inte kände till. Herr Ullsten kostar också på sig ett litet erkännande. Han säger att det är möjligt att regeringen har gjort vad den kunnat göra. Han tillägger också: Problemet är nämligen mycket svårlöst. Ja, det är det. Det är så sant som det är sagt, herr Ullsten.

Vad ni sedan har att komma med är att det behöver göras ännu mer. Det kan vara helt riktigt. Vi diskuterar just nu detta. Vad är det för fel, herr Ullsten, att diskutera saker och ting med personalorganisationerna? Det har vi för vana att göra. Vi kommer inte med några diktat, utan i överläggningar söker vi så småningom komma fram till vettiga och hyggliga lösningar. Precis som jag redovisade beträffande den första uppvakningen från Statstjänstemannaförbundet hoppas jag att vi även för den senare omgången skall komma fram till vissa förslag som vi kan bli ense om. Det är inget fel i det, och det finns ingen tanke på att försena några åtgärder genom detta. Vad vi är inriktade på är att få fram så effektiva åtgärder som möjligt. Jag är glad åt den tillnyktring som uppenbarligen har skett från herr Wijkmans och herr Ullstens sida.

Ytterligare resurser kan man givetvis föra fram önskemål om. Det förs alltid fram önskemål här i riksdagen om ytterligare resurser för både det ena och det andra. SPN borde få bättre resurser, har det sagts här, men såvitt vi som följer det här dagligdags kan bedöma är det inte först och främst fråga om personalresurser som behövs. SPN är en av våra snabbast expanderande myndigheter och har under de senaste tre åren fått 40 nya tjänster för att klara detta mycket besvärliga och – som herr Ullsten kallar det – problemyllda arbete. Det är väl om något ett uttryck för energiska insatser vi sätter in här.

Sedan vill jag bara notera att herr Wijkman nu har ändrat sin terminologi. Han startade sitt första anförande med att tala om att omstationeringsprincipen endast skulle hävdas i undantagsfall. Det finns inte något sådant uttalande från riksdagens sida. Nu talar han om "i särskilda fall", och det är vad som står i utskottsutlåtandet, nämligen att man skall vidta alla de åtgärder som jag har talat om för att man endast i särskilda fall skall behöva hävda omstationeringsprincipen. Det är i den andan som regeringen arbetar med denna fråga. Man skall emellertid ha klart för sig när man diskuterar dessa särskilda fall och hävdandet av omstationeringsprincipen att det för statstjänstemännen alltid har legat

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

inbyggt i anställningsvillkoren att de får vara beredda att flytta när verksamheten ändrar karaktär, vid rationaliseringar eller när så krävs av omständigheterna. Det är inget undantag i statstjänst att omstationeringsprincipen behövt hävdas. Men den här gången har vi utgått från att denna princip endast skall behöva hävdas i särskilda fall, och det står jag fast vid.

Jag vill också rätta herr Wijkman på en annan punkt. Han talar om 400 människor som här skulle riskera att stå utan jobb. För att komma upp till den siffran måste han också ha tagit med inte mindre än ett hundratal människor som anställts efter utlokaliseringsbeslutet och alltså med öppna ögon tagit anställning vid en myndighet som man har vetskap om skall flyttas ut. Tar man hänsyn till detta faktum blir siffran betydligt reducerad.

Låt mig till sist, herr talman, få framhålla att SPN under perioden juli 1974–februari 1975 genomförde ca 400 omplaceringar. Under samma tid anvisades omplaceringssökande till ca 1 050 tjänster. En anledning till att anvisningarna inte i större utsträckning leder till omplaceringar är att de tjänstemän som anvisas tjänst i många fall vägrar godta anvisning med den motiveringen att tjänsten enligt vederbörandes mening inte avser likvärdigt arbete. Det står emellertid alldeles klart, herr Wijkman och herr Ullsten, om man sakligt vill granska och följa detta – och det hoppas jag ni gör åtminstone i fortsättningen – att många omplaceringssökande har en speciell yrkesprofil och att det inte kommer att finnas möjligheter att erbjuda alla sökande ett arbete som är likvärdigt med det de nu har. Hur skall man kunna hitta ett likvärdigt arbete till en meteorolog eller till en som har speciell yrkesutbildning när det gäller kartritning etc.? Det finns många sådana speciella yrkesprofiler i statstjänst. Har man enständigt ett krav på att man skall ha ett sådant likvärdigt jobb då framstår till fullo innebörden av herr Ullstens yttrande att det finns många problem att brottas med på det här området.

Riktpunkten är emellertid – jag understryker det än en gång – att omplacera de sökande till ett likvärdigt arbete. Men jag vill för kammararens upplysning meddela att det förekommit fall då SPN fått anvisa inte mindre än 7, ja t. o. m. 10 tjänster utan att vederbörande har velat ta den anvisade tjänsten. Problemet är alltså mycket svårt. Men vi satsar verkligen på att lösa det.

Även om jag inte här försökt att på något sätt hänge mig åt någon skrytvals – jag vill bestämt tillbakavisa detta påstående från herr Ullstens sida – så har jag ändå velat ge en saklig redovisning av de åtgärder som regeringen har satt in för att klara denna mycket besvärliga uppgift. Vi har också försökt klara uppgiften i den anda i vilken riksdagsbeslutet fattades, och där man talade om generositet och att man skulle pröva personalfrågorna i en positiv anda. Jag gläder mig åt att både herr Ullsten och herr Wijkman givetvis inte kan finna något exempel på den privata arbetsmarknaden eller annorstädes där en arbetsgivare inför en omflyttning satt in ett sådant batteri av åtgärder som vi har gjort. Det kan

man helt enkelt inte. Detta är väl, herrar Wijkman och Ullsten, ändå ett uttryck för att vi verkligen bemödar oss om att verka i riksdagsbeslutets anda.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag tycker inte att statsrådet Löfberg skall dra så stora växlar på ett och annat ord som jag använde i mitt andra inlägg. Jag tror att herr Ullsten har samma uppfattning. Det är klart att det har gjorts en del här, det har vi kunnat konstatera, men vi har frågat hur man skall klara den dagsaktuella problematiken för dem som i dag står i kö och inte har fått sina problem lösta. Att då bara rabbla upp åtgärd efter åtgärd som har vidtagits – åtgärder som är en självklarhet och som vi i viss mån under de gångna åren har fått en redovisning för genom olika propositioner och annat – är egentligen inte särskilt mycket att komma med.

Herr statsrådet säger nu – och det är ett sådant där populärt debattknep – att luften har gått ur denna debatt. Vi var, säger statsrådet, mycket mer hovsamma eller mindre kraftfulla i våra inlägg andra omgången. Detta berodde bara på att det trots allt, som jag sade i mitt andra inlägg, var en lyftning mellan interpellationssvaret och statsrådets andra inlägg. Interpellationssvaret andas över huvud taget inte någonting om att här föreligger problem. Det enda värdeomdömet om denna verksamhet är där att den sker på ett tillfredsställande sätt. Jag menar, herr talman, och däri tror jag att de fåtaliga ledamöter som är här instämmer, att så kan man absolut inte rubricera verksamheten. I sitt andra inlägg erkände ju också statsrådet att så inte var fallet.

Sedan frågar statsrådet: Är det något fel i att diskutera med personalorganisationerna? Nej, det är det inte, men det är för sent att diskutera hundratals familjers problem en månad innan de skall flyttas ut. Absolut alldeles för sent.

Jag väckte ju min interpellation i slutet av februari. Frågan har alltså varit aktuell under en längre tid. Sedan sköt vi upp debatten från den 5 maj till den 12 maj. Men statsrådet har i alla fall varit medveten om de här mycket problematiska förhållandena sedan interpellationen väcktes – om de då var någon nyhet för honom. Jag förstår att man även från statens personalnämnds sida har gjort statsrådet uppmärksam på dem. Och då menar jag att det är för sent att månaden innan utflyttningen sker överväga ytterligare åtgärder.

Så kommer herr Löfberg med ytterligare ett debattekniskt knep då han säger att varken herr Ullsten eller jag har pekat på att privata arbetsgivare har vidtagit samma batteri av åtgärder som staten i detta fall har gjort. Därför menar statsrådet att den här frågan är kraftfullt och fint skött.

För det första finns det ju, som herr Ullsten sade förut, inga paralleller att dra. Det är ju unikt att flytta ut så många verk. Det har man aldrig gjort tidigare.

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Jag tycker att herr Löfberg skall svara på herr Ullstens och mina frågor och inte ställa frågor till oss. Det är ju faktiskt vi som interpellerar. Jag har ställt följande frågor:

Hur skall personalen göra nu, om man inte – och det tycks bli fallet för flera hundra anställda – har fått sina problem lösta när verket flyttar ut? Skall man säga upp sig eller skall man vänta på att bli uppsagd? Den frågan har statsrådet inte berört med ett ord.

För det andra – den frågan ställde herr Ullsten också –: Fortsätter statens personalnämnd – det råder oklarhet om det – att bevaka och söka att ordna jobb även sedan verket har flyttat ut, eller avskriver man ärendet då?

För det tredje: Vad går de här personliga tjänsterna för de s. k. NOM-garanterna ut på? Är det verkliga jobb eller är det bara lön som man lyfter?

För det fjärde: Hur är det med frågan om generösare behandling i nämnden för omplaceringar när det gäller beviljandet av NOM-garantier? Att bevilja sådana vore ju ett sätt att minska antalet tvångsflyttningar.

Det var bara några av de frågor som herr Ullsten och jag har ställt och som vi inte fått svar på.

Vidare säger statsrådet att det skulle vara någon skillnad mellan "undantag" och "särskilda". Den som läser utskottsbetänkandet från 1971 och den som läser debattprotokollet får ju klart för sig att alla betonade och verkligen strök under att det skulle vara ett mycket litet antal fall som skulle bli berörda av omstationeringsskyldighet, av tvångsflyttning. Statsrådet har ju sagt hela tiden att han hoppas att så skall bli fallet. Att då göra en poäng av den omständigheten att jag ena gången använde ordet "undantag" och andra gången "särskilda" är inte vidare slagkraftigt.

Till sist pekar statsrådet på att man trots allt har omplacerat ungefär 400 personer. Men man har utdelat betydligt fler anvisningar, och i många fall har, förklarar statsrådet, tydligen statsstjänstemännen i fråga för högt uppskrivade krav och fordringar eller en mycket speciell yrkesbakgrund. Det förhållandet att de har en mycket speciell yrkesbakgrund eller utbildning borde man ha tänkt på innan man bestämde sig för att flytta ut exempelvis SMIII eller kartverket. Det borde man ha tänkt på då och ha insett redan då att det var en omöjlighet att skaffa dem något så när likvärdiga jobb. Det är ganska svårt att omplacera en meteorolog så att han utan omskolning får meningsfull sysselsättning.

Men jag vill peka på, herr talman, att av de 1 086 som den 31 mars hade anmält sig som stannare i den första flyttvägen var det enligt SPN:s statistik 226 personer som över huvud taget inte hade fått någon anvisning. Det är ganska anmärkningsvärt. Vidare är det, herr talman, inte så att man, om man får en anvisning, därmed automatiskt får ett jobb. Jag har i min bänk ett klipp från Dagens Nyheter av den 29 april, där det just berättas om en man som jobbar på SMHI. Han hade fått en anvisning till ett annat arbete, som han gärna ville ha, men det hade

han inte fått, för det var naturligtvis konkurrens om jobbet.

Herr talman! Vi kommer inte så mycket längre med detta. Det är väl alldeles uppenbart att både herr Ullsten och jag tycker att det här har gjorts otillräckligt, att det är en, för att citera Statstjänstemannen, på många sätt "kaotisk" situation och att det är djupt otillfredsställande för de enskilda – det är alltså hundratals människor det rör sig om – att månaden innan flyttlasset skall gå inte veta hur framtiden skall gestalta sig. I ett längre perspektiv ser inte utsikterna bättre ut, och där är det inte fråga om hundratals utan om tusentals familjer.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Om jag i mitt förra inlägg uttryckte mig på det sättet att jag gav herr statsrådet och kammaren i övrigt intrycket att jag ville ge regeringen ett erkännande ber jag kammaren om ursäkt. Det var verkligen inte meningen. Vad jag däremot sade var att det här är svåra problem delvis näst intill omöjliga problem att lösa.

Men när regeringen tog initiativet till den här utlokaliseringen och riksdagsmajoriteten stödde förslaget så måste man också ställa kravet att man skall lösa problemen – och göra det intill sista man och kvinna, som man från en av statstjänstemännens organisationer har formulerat saken. Det är helt rimligt med tanke på de löften som gavs.

Det statsrådet sade om svårigheterna att placera meteorologer understryker bara vilket svårt problem man medvetet och frivilligt har gett sig in i. Man har nämligen valt ut just sådana verk som har tekniskt mycket specialiserad personal. Det gäller inte bara SMIII. Det gäller flera. Jag kan tänka mig att det inte är så lätt att placera geotekniker heller, eller experter på kriminaltekniska frågor på andra jobb än inom just de verk som sysslar med sådana problem.

Sedan var statsrådet inne på att det inte är något fel att diskutera med personalorganisationerna – uppenbarligen som en replik på min kritik av att man fortfarande bara diskuterar åtgärder som behöver vidtas för att klara problem som människor ställs inför om ett par veckor. Det är klart att man skall diskutera med personalen. Det skulle man ha gjort grundligare redan innan man fattade beslutet om utlokalisering. Hade man då inte bara nöjt sig med att diskutera utan också dragit några konsekvenser av de diskussionerna hade man haft ett utomordentligt starkt skäl att avstå från hela utlokaliseringen. Men det som jag nu menade att det fanns anledning att kritisera var att man den 12 maj 1975, då vissa verk redan är under utflyttning och andra står näst intill att komma i gång med sin utflyttning, fortfarande tydligen bara befinner sig på ett diskussionsstadium när det gäller mycket vitala problem för den berörda personalen.

Beträffande omstationeringsskyldigheten kan jag inte finna att man från SPN, som ju får sina direktiv från regeringen, på något sätt har levt upp till riksdagens uttalande om att denna bara skall tillämpas i – som jag tror formuleringen lyder – speciella fall. De enda som befrias

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

Måndagen den
12 maj 1975

*Om omplaceringen
av statsanställd som
ej önskar medfölja
vid verksamhetsflyttning,
m. m.*

från omstationeringsskyldigheten är ju de som beviljas s. k. NOM-garanti och som därmed får möjligheten att stå kvar med oförändrad lön medan de söker annat arbete. Övriga som inte följer med tvingas ju ta avsked den dag när verket flyttar. Det innebär tydligen att regeringen med en generös tillämpning av omstationeringsskyldigheten menar befrielse från denna för 10 å 15 %. Det är nämligen inte fler det gäller. Det kan rimligen inte sägas stå i samklang med vad riksdagen beslöt.

Beträffande parallellen med hur enskilda företag skulle bete sig i motsvarande situation har jag ingen anledning att ställa upp till försvar för de många flera friställningar totalt sett som skett under årens lopp vid enskilda företag och där skälen ibland kan ha varit dubiösa. Men jag är alldeles övertygad om att om ett privat, ett kooperativt eller något annat företag, som staten inte har något direkt ansvar för, på samma grunder som åberopats för detta omlokaliseringsbeslut bestämde sig för att 10 000 anställda skulle omflyttas och efter denna operation hade 90 000 tjänster kvar i sin stat, så skulle både herr Löfberg och jag – liksom alla andra i kammaren – ställa det kravet på företaget, att de som av olika skäl inte kan flytta med skulle få arbete i den del av verksamheten som inte berördes av utflyttningen. Jag tycker att man skall ställa det kravet också på staten.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Inte heller jag skall särskilt mycket ytterligare förlänga denna debatt. Men jag vill ändå lämna några korta repliker i anledning av det som sist sagts.

Herr Wijkman fortsätter att hävda att jag i stort sett rabblar upp det som gjorts och slår mig till ro med det. Det finns ingen grund för ett sådant uttalande. Jag har försökt att belysa det batteri av åtgärder som vi har satt in för att klara denna besvärliga problematik, ingalunda av någon önskan att slå mig för bröstet och ropa: Hurra vad vi är bra! utan för att sprida information till interpellanterna – den information som jag tycker ändå verkar ha haft viss effekt.

Vi, säger herr Wijkman, kräver emellertid nya insatser. SPN behöver bättre resurser har det sagts, och jag har på den punkten replikerat att vi nog inte så lättsinnigt kan hävda att det bara är fråga om ett resurstillskott till SPN. Jag har också belyst vad vi gjort och vad vi överväger att göra för att om det behövs ge SPN ytterligare resurser.

Herr Wijkman och även herr Ullsten pekar dessutom på en del tänkbara konkreta åtgärder, och jag skall gärna hålla med om att det är åtgärder som kan övervägas. Jag har också på den punkten svarat att många av de åtgärder som ni för fram är just de som vi f. n. diskuterar med personalorganisationerna. Det vore fel av mig att här ge några bindande utfästelser om vare sig det ena eller det andra innan dessa diskussioner är slutförda med personalorganisationerna. Det är ändå personalen som det här framför allt gäller.

Herr Wijkman säger att det är för sent att göra detta nu. Då vill jag

erinra om – jag har redan påpekat det – att jag uppvaktades av Statstjänstemannaförbundet i april 1974. Därvid förde man fram en hel del krav på åtgärder, som vi i stort sett har effektuerat under sommarens och höstens lopp; jag har också redogjort för det. När det nu har visat sig att det kanske behövs ytterligare åtgärder har nya diskussioner och överläggningar inletts i syfte att överväga vad som skulle kunna göras. Det är alltså ingenting som vi har legat på och försenat på något sätt, utan det hela har mognat fram allteftersom de svåra frågorna klarare har kunnat skönjas. Det är först när man kommer närmare utflyttningsdatum som problemen säkrare kan överblickas.

Herr Wijkman säger att det inte finns några paralleller när det gäller om staten har agerat föredömligt i förhållande till andra. Det finns det visst, herr Wijkman, och herr Ullsten kom – kanske ofrivilligt – in på det. Bl. a. har tusen och åter tusen skogsarbetare under de senaste tio åren rationaliserats bort från sina jobb i den svenska skogen på ett mycket hårdare och hänsynslösare sätt än vad det här är fråga om. Många har också tvingats flytta till andra orter för att få jobb. Det var det jag syftade på, och det gläder mig att herr Ullsten har noterat att staten verkligen har agerat på ett annat sätt. Herr Ullsten tycker att det är riktigt. Det tycker också jag, och det var därför jag slog ned på påståendet att staten inte handlat föredömligt.

Herr Ullsten återkommer till att problemet är svårlöst. Han säger emellertid att riksdagsmajoriteten har hävdat att alla problem kan lösas. Det vet jag inte om riksdagsmajoriteten har gjort. Vad den sade var att man skulle vidta alla de åtgärder som kunde tänkas för att underlätta denna omställning, som – det var man givetvis helt medveten om – skulle bli besvärlig. Det är det som jag hela tiden har försökt att göra klart i den här debatten. Regeringen har verkligen handlat i den anda som präglar riksdagsbeslutet, och det tänker vi göra också i fortsättningen.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Bara en kort fråga, som möjligen skulle kunna leda fram till slutsatsen att den här debatten har haft något positivt med sig: Skall vi tolka det som statsrådet sade om de åtgärder man diskuterar så, att dessa – t. ex. möjligheten att få tjänstledighet i stället för att säga upp sig – också kan anses vara aktuella för dem som berörs av utflyttning nu under 1975?

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Det tjänar inte mycket till att förlänga den här debatten; den som läser protokollet kan ju avgöra hur situationen ligger till. Jag vill bara ge statsrådet en uppmaning att snabba på med diskussionerna med personalorganisationerna. Jag har de senaste veckorna haft ett stort antal samtal från berörda vid de aktuella statliga verken som är både desperata och deprimerade över att deras situation är så oviss. När man kommer ner till det enskilda fallet inser man ju att det här är fråga om djupt tragiska fall och ytterst fråga om mänsklig hänsyn. Jag betvivlar

Måndagen den
12 maj 1975

*Om information
och förhandlingar
vid expropriation av
mark*

naturligtvis inte att statsrådet vill hjälpa, men jag upprepar: Det som har gjorts har varit för litet och kommit för sent.

Jag hade en liknande interpellationsdebatt med finansminister Sträng i slutet av november månad 1974, då precis samma problematik berördes mot bakgrunden av SPN-uttalanden och SPN:s petita, som då låg på bordet. Att hävda att de här problemen så att säga blivit akuta och kräver nya åtgärder först nu, veckorna före utflyttningsdatum, är litet väl magstarkt.

I likhet med herr Ullsten vill jag emellertid hoppas att den här debatten, och över huvud taget uppmärksamheten kring problemen, åtminstone leder till att både den berörda myndigheten och, kanske framför allt, berört departement känner trycket litet extra starkt på sig. Det behövs sannerligen.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Till herr Ullsten vill jag bara säga att det här med tjänstledigheten är en av de frågor som konkret har förts fram av organisationerna och som vi just nu diskuterar.

Herr Wijkman fortsätter med en papegojas envishet att upprepa att det har gjorts för litet och det som har gjorts har gjorts för sent. Detta är inga argument och därför har jag inget att tillägga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om information och förhandlingar vid expropriation av mark

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Johanssons* i Holmgården (c) den 23 april anmälda interpellation, nr 59, och anförde:

Herr talman! Herr Johansson i Holmgården har frågat mig om jag anser att expropriation av mark utan föregående information och förhandlingar är förenligt med expropriationslagstiftningens syfte samt vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att lagstiftningens mening skall fullföljas.

Vi har en ny expropriationslag, som gäller sedan den 1 januari 1973. Liksom enligt äldre lag är det regeringen som meddelar tillstånd till expropriation. Berörda sakägare bereds tillfälle att yttra sig i ärendet. Den som får tillstånd till expropriation skall fullfölja saken genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol. Domstolen skall i expropriationsmålet bestämma ersättning för vad som exproprieras. Sakägarna har rätt till ersättning för sina kostnader både i ärendet om tillstånd till expropriation och i målet vid fastighetsdomstolen. Sakägarnas intressen är alltså väl tillgodosedda.

Frågan om expropriation över huvud taget skall få tillgripas innan man först försökt nå en uppgörelse i godo diskuterades vid den nya expro-

priationslagens tillkomst. Jag uttalade då att den enskilde i de flesta fall torde vara beredd att frivilligt överlåta marken på skäliga villkor till den som vill tillgodose ett expropriationsändamål och att möjligheten till frivillig uppgörelse därför först borde undersökas. Jag ansåg emellertid att ett sådant krav inte kunde göras undantagslöst. Om t. ex. en väg skall dras fram genom ett område med ett stort antal ägare, som var och en endast äger ett mindre markområde, kan det från rättvisesynpunkt och från praktisk synpunkt vara lämpligast att domstol får pröva samtliga överlåtelseer.

Jag kan alltså svara på herr Johanssons första fråga att expropriation i regel bör föregås av information och förhandlingar men att undantag kan tänkas och att någon lagregel därför inte tagits in i expropriationslagen. Som jag redan redovisat är det dessutom så att det inom ramen för expropriationsförfarandet är väl sörjt för information till sakägarna och möjligheter till underhandlingar om frivillig uppgörelse.

I fråga om herr Johanssons andra fråga kan jag svara att det inte har förekommit någonting som ger mig anledning att frångå den ståndpunkt som jag intog 1972 och att jag alltså inte är beredd att föreslå några ytterligare åtgärder.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Jag ber att få säga ett tack till statsrådet för det svar som han har lämnat på min interpellation. Jag delar hans uppfattning att när den nu gällande lagen antogs så var det väl meningen att en expropriation som regel skulle föregås av information och förhandlingar. Mot den bakgrunden finns det också utrymme för information till sakägarna om möjlighet till underhandlingar om frivilliga uppgörelser.

Men tyvärr är situationen den att det alltmer har utvecklats ett förfarande hos kommunerna som innebär att man – troligen i sin maktfullkomlighet – i sådana här ärenden anser att man inte behöver handla på detta sätt. Som ett bevis för mitt påstående vill jag anföra ett utdrag ur ett sammanträdesprotokoll från en kommunfullmäktiginstans. Där säger man:

"Förslag till markförvärv/tvångslösen av mark på Mulön"

Markägarförteckning över berörda fastigheter inom planerat bostadsområde på Mulön har upprättats och fastighetskontoret har för avsikt att påbörja förhandlingar om inköp av aktuella fastigheter.

Trots att fastighetsägarna ej är direkt informerade och förhandlingar följaktligen ej påbörjats anser fastighetskontoret, med vetskap om den tid som åtgår för liknande förhandlingar, att kommunen bör gardera sig med ett expropriationstillstånd.

Fastighetskontoret föreslår därför, bland annat ur tidsplaneringssynpunkt, att kommunen beslutar om tvångslösen av fastigheter, som redovisats på bifogad förteckning, reviderad 1972.02.12 med tillhörande karta."

Måndagen den
12 maj 1975

*Om information
och förhandlingar
vid expropriation av
mark*

Sedan följer en förteckning över 70-talet markägare, och där är det faktiskt inte bara fråga om små andelar. Det är ett par stycken som har något tusental hektar, det är markägare som har över 80 hektar och ett flertal har 40, 19, 18 och 17 hektar mark. Det är följaktligen inte fråga om några mindre markområden, utan det är fråga om ett mycket stort expropriationsärende.

Då skulle jag vilja fråga om statsrådet anser att det är på detta sätt som det bör fungera och om detta är i lagstiftningens anda. Statsrådet säger att han anser att detta fungerar på ett sådant sätt att det inte finns någon anledning för honom att frångå den ståndpunkt som han intog 1972, och han är därför inte beredd att vidta några åtgärder. Men detta är, herr statsråd, inte det enda fall som man skulle kunna peka på, utan det finns en lång räckta ärenden av precis samma art där förfaringssättet är detsamma. Jag frågar mig: Är det verkligen meningen att det skall fortsätta på detta vis? Var det lagstiftarnas mening att det skulle gå till så här? Och när det nu gör det frågar jag mig vidare: Är det inte rimligt att man åtminstone ger kommunerna en påminnelse om att detta expropriationsförfarande, som man har lagstiftat om, inte skall tillämpas på ett sådant sätt?

Det är inte bara det att markägarna blir chockade av att få sådana här meddelanden utan att ha blivit på ett eller annat sätt kontaktade. Det måste också bli svårigheter att träffa uppgörelser. Markägarna ifrågasätter starkt lagstiftningens anda, och förfarandet måste också åsamka det allmänna enorma kostnader. Det sägs ju att sakägarna är garanterade att få ersättning för kostnader osv. och det är kanske riktigt. Men det kan inte ha varit lagstiftarnas mening att man skulle förfara på ett sätt som innebär att man får expropriationsärenden i så här stor omfattning.

Vi är helt överens om att en möjlighet till expropriationsförfarande måste föreligga. Men det kan ändå inte vara rimligt att det skall vara en norm som man följer av bekvämlighetsskäl och som man tillämpar bara därför att man inte vill gå ut till markägarna och ta ett ordentligt resonemang med dem.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Det är inte min avsikt att här ta upp en diskussion med herr Johansson i Holmgården om enskilda fall. Låt mig bara säga att mitt allmänna intryck är att kommunerna är utomordentligt försiktiga med att tillgripa expropriation och att de brukar pröva sig fram för att se om det finns möjligheter till frivilliga uppgörelser i stället för expropriation.

Dessutom är det väl i 99 fall av 100, för att inte säga i 100 fall av 100, också i kommunernas intresse att förfara på det sättet, därför att en frivillig uppgörelse för alla parter i regel är bättre. Den är snabbare, den är smidigare och bägge parter har ett direkt inflytande på resultatet.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talmän! Det var inte heller min mening att vi skulle diskutera enskilda fall, men jag tog ett exempel som visar hur det i verkligheten går till. Det protokollsutdrag som jag läste upp kan knappast ifrågasättas av någon, och det är ett tydligt bevis för hur det går till även i sådana fall då det är fråga om expropriation av mycket, mycket stora markområden. Jag tycker det är rimligt att ta sådana exempel. Vad jag saknade i statsrådets svar och i det kompletterande tillägget var ett uttalande om huruvida statsrådet menar att man skall fortsätta på samma sätt som hittills. Det är ju ändå inte så att expropriation i 100 fall på 100 går så till som statsrådet när lagen antogs ansåg att den borde gå till. Och om den nu inte gör det – vilket är bevisat inte bara med detta utan med många andra exempel – kommer statsrådet då att även i fortsättningen bara se på denna sak utan att vidta några som helst åtgärder?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

Nr 108 till skatteutskottet

Nr 110 till näringsutskottet

§ 9 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 2147 och 2148 till konstitutionsutskottet

§ 10 Föredrogs men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 22 och 24, kulturutskottets betänkande nr 11, utbildningsutskottets betänkande nr 15 samt civilutskottets betänkanden nr 23, 24 och 27.

§ 11 Herr förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle justitieutskottets betänkanden nr 15–21 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden och näringsutskottets betänkanden nr 26 sättas sist.

§ 12 Anmäldes och bordlades

Redogörelse

Nr 16 Riksdagens revisorers berättelse över verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, såvitt gäller verksamheten under år 1974

§ 13 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 14 med anledning av motioner om presstöd till tidningar, utgivna på annat språk än svenska

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

*Om information
och förhandlingar
vid expropriation av
mark*

Nr 77

Måndagen den
12 maj 1975

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 11 med anledning av propositionen 1975:55 om reglering av priserna på jordbruksprodukter m. m., jämte motioner

Nr 12 med anledning av motioner om sockerbetsodling

Inrikesutskottets betänkanden

Nr 6 med anledning av dels propositionen 1975:1 såvitt gäller Invandring m. m., dels propositionen 1975:26 om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken m. m., jämte motioner

Nr 11 med anledning av propositionen 1975:63 angående vissa av internationella arbetskonferensen år 1974 vid dess femtionionde sammanträde fattade beslut

Nr 12 med anledning av propositionen 1974:80 med förslag om allmän beredskapsbudget för budgetåret 1975/76

Nr 13 med anledning av propositionen 1975:85 med förslag om tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1974/75 såvitt gäller arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde.

§ 14 Anmäldes och bordlades

Motion

Nr 2149 av herrar *Oskarson* och *Nordgren* med anledning av propositionen 1975:101 om nytt valsystem vid landstingsval, m. m.

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 13.52.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert